

ŠIAULI UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ GERŲSIRNEGALŲSTUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS DIDAKTIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Laura Burneikienė

**NEŽYMIŲ PROTIŠKAI ATŠILIKUSIŲ MOKINIŲ, INTEGRUOT
BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ, UGDYMAS PER MATEMATIKOS
PAMOKAS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadov -
doc. Ona Štitiienė*

2007

TURINYS

Magistro darbo santrauka	3
vadas	5
I skyrius. NEŽYMIAI PROTIŠKAI ATSILIKUSI MOKINI INTEGRACIJA	8
1.1. Special j ugdym reglamentuojantys statymai.....	8
1.2. Speciali j poreiki mokini integravimo statistiniai duomenys.....	11
1.3. Mokslinink našas speciali j poreiki mokini integracijos bendrojo lavinimo mokykl tyrimus.....	12
1.4. Speciali j poreiki asmen sutrikim ir j laipsni nustatymo ir speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymo(si) poreiki grupei tvarkos apžvalga.....	15
1.5. Nežymiai protiškai atsilik mokiniai ir j mokymo organizavimas.....	16
II skyrius. NEŽYMIAI PROTIŠKAI ATSILIKUSI MOKINI , INTEGRUOT BENDROJO LAVINIMO MOKYKL , UGDYMAS PER MATEMATIKOS PAMOKAS.	
2.1. Tyrimo metodika.....	22
2.2. Respondentai.....	23
2.3. Tyrimo rezultatai.....	24
2.3.1 Anketin s apklausos rezultatai.....	24
2.3.2 Anketin s apklausos išvados.....	27
2.3.3 Stebt pamok analiz	29
Išvados	59
Rekomendacijos	61
Literat ra	62
Summary	64
Priedai	66

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta integruoto ugdymo ir nežymiai protiškai atsilikusi mokinių, ugdymą integruotose klasėse analizė.

Iškelta hipotezė, kad nežymiai protiškai atsilikusi mokinių darbas per matematikos pamokas yra ne visada produktyvus.

Anketinis apklausos metodu bei stebint pamokas buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išanalizuoti nežymiai protiškai atsilikusi mokinių, integruotą bendrojo lavinimo mokyklą, veiklą per matematikos pamokas. Atlikta kokybinė ir kiekybinė atvejų analizė.

Tyrimo metu buvo stebimas penki mokytųjų darbas klasėse, kuriose integruotas mokymas, turintis nežymų protinį atsilikimą; apklausti 25 Raseinių rajono pedagogai.

Empiriniame dalyje nagrinėjamas, ar nežymiai protiškai atsilikusi mokinių ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje, jų užimtumas ir darbo produktyvumas, mokytojų darbas su jais.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

- Mokytojai, dirbantys su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais bendrojo lavinimo mokykloje, yra geranoriški šie mokiniai atžvilgiu, tačiau kai kuriems iš jų trūksta teorinių žinių bei mokymo priemonių. Daug pastangų pedagogai deda rengdami mokymą, medžiagą individualiam darbui, ir mokytojai tai pažymi kaip vieną iš sunkumų dirbant su šiais vaikais.
- Nežymiai protiškai atsilikusių mokinių pamokoje vidutiniškai buvo užimtas 39 minutes, iš jų 35 minutes dirbo aktyviai, o medžiaga pamokoje atitiko mokinio gebėjimus 31 minutę. Šie rezultatai parodo, kad mokinių ne visą pamokos laiką buvo užimtas. Mokytoja mokiniui skiria 2,6 minutę pamokos laiko ir prieina du kartus.
- Ne visada aktyvus mokinio darbas rodo, kad pamokoje mokinių dirba produktyviai, tačiau pat medžiaga gali atitikti mokinio gebėjimus, bet darbas gali būti neproduktyvus dėl įvairiausių priežasčių. Pirmasis mokinių pamokoje produktyviai dirbo vidutiniškai tik 16 minučių; nors kitos temos ir atitiko mokinio gebėjimus, bet trūkavo mokytojos aiškinimo ir todėl nebuvo produktyvaus darbo. Antrasis mokinių pirmose dviejose pamokose dirbo neproduktyviai, kitose darbas buvo produktyvus. Trečiasis mokinių per pamoką produktyviai dirbo vidutiniškai 34 minutes, ketvirtasis beveik visas pamokas dirbo produktyviai, o penktasis mokinių tik 8 minutes. Susumavę rezultatus, gauname, kad mokiniai per pamokas produktyviai dirbdavo vidutiniškai apie pusę pamokos, o medžiaga atitikdavo mokinio gebėjimus 31 minutę. Iš šių duomenų galima daryti išvadą, kad mokytojos nepakankamai dėmesio skiria nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui. Produktyviausiai pamokoje mokinių dirbo, kai buvo taikomas bendradarbiavimo metodas.

Esminiai žodžiai: nežymus protinis atsilikimas, nežymiai protiškai atsilik mokiniai, integruotas ugdymas, produktyvus darbas.

vadas

Specialusis ugdymas – specialiai j poreiki asmen mokymas, lavinimas bei vertybini nuostat formavimas, pripaž stant ši asmen geb jimus ir galias (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998).

Angl mokslininkas Rose – pabr žia, kad b tina pl sti supratim , kaip mokyklos turi keistis sukurdamos tinkam mokom j aplink . Mokslininkas analizuoja, kaip Didžiosios Britanijos mokytojai suvokia s lygas, b tinas integracijai skatinti. Buvo atlikta mokytoj , moksleivi ir t v apklausa. Papildoma informacija gauta stebint klas ir mokytoj darbo planavim . Pagrin din d mes tyrin tojai skyr ugdymo kokyb s problemai, išryšk jo poreikis toliau tyrin ti ir vertinti mokymo formas, kurios leidžia vairi geb jim ir mokymosi poreiki turin ius moksleivius mokytis kartu toje pa ioje bendrojo lavinimo mokyklos klas je (Rose, 2003).

Meijer (2003) analizuodamas integracijos Europoje kryptis teig , kad integracijos s km priklaus nuo mokytoj poži rio specialiai j poreiki vaikus, geb jimo tobulinti socialinius santykius ir noro efektyviai spr sti kylan ias problemas. Jo nuomone, integracija negali b ti s kminga, jei mokytojams tr ksta g dži , praktikos, žini , mokomosios medžiagos ir laiko norint pasiekti rezultatyvaus darbo klas je.

Lietuvoje galiojantys teis s aktai apibr žia specialiai j poreiki vaik teis b ti ugdomiems bendrojo lavinimo mokykloje ar ikimokyklin je staigoje kartu su bendraamžiais, neturin iais mokymosi problem . Tod l vaik specialiose mokyklose maž ja, jie integruojami bendrojo lavinimo mokyklas. T a iau, šiuo metu ne visos bendrojo ugdymo staigos yra pasirengusios kokybiškai ugdyti specialiai j poreiki vaikus. Dažnai specialiai j poreiki turintys vaikai yra ignoruojami, mokymosi turinys n ra tinkamai pritaikytas.

Besikei ianti realyb reikalauja poky i daugelyje ugdymo sri i . Akivaizdu, kad bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo atžvilgiu yra atsid rusios gana sud tingoje situacijoje. Specialiai j mokymosi poreiki turin i vaik ugdymas bendrojo tipo klas je reikalauja nauj didaktini technologij , nes ne manoma visus mokyti visko ir vienodai – vaikai dirba pagal skirtingas programas, jiems keliami nevienodi reikalavimai , skirtingai vertinami ir pasiekimai. Mokytojams kyla daug klausim : kaip mokyti specialiai j poreiki turin ius mokinius, kaip organizuoti darb klas je, kurios mokini poreikiai tokie skirtingi.(Melien , Ruškus, Elijošien , 2003). Min t autori tyrimas parod , kad skirting ugdymo(si) poreiki turintys mokiniai sukuria situacij , kai mokytojui sunku klasikin s didaktikos metodais organizuoti kokybišk mokymosi proces klas je. Mokytojas tik epizodiškai orientuojasi specialiai j poreiki vaik , labai retai traukia j klas je vykstan ius procesus.

Specialiai j poreiki mokinys bendrojo lavinimo klas je yra nepakankamai aktyvus, dažnai tiesiog paliekamas vienas su jam skirtomis užduotimis, retai kada su juo aptariami konkre ios

pamokos pasiekimai ar keliama tikslai išmokti bendradarbiaujant, o ne vien bendraujant. Reikia ieškoti naujų mokymo metodų, būdų, leidžiančių specialiajam poreikiui mokiniams būti autonomiškiems, nepriklausomiems ir aktyviau kontroliuojantiems savo pažinimo procesą (Melienė, Ruškus, Elijošienė, 2003)

Melienė, Ruškus, Elijošienė (2003) apie specialiajam ugdymosi poreikiui turintiems vaikams, kalbėjo bendrai, neišskirdami kurios nors vienos grupės. Savitas, specifiškesnis turėtų būti integruotas mokymas mokiniams, kuriems nustatytas nežymus protinis atsilikimas. Šie mokiniai ne tokie savarankiški, jų pažinimas sutrikęs kompleksiskai, prie jų reikia specifiskai prieiti, daugiau pagalbėti. Kaip dirbti su nežymiai protiškai atsilikusiu mokiniu bendrojo lavinimo klasėje, tyrimai iki šiol nėra.

Kaip sekasi mokytojams dirbti bendroje klasėje su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais. Šiame klausime pabandytume atsakyti analizuodami mokytojų ir mint mokinių veiklą per matematikos pamokas integruotose klasėse. Tai sudaro temos aktualumą.

Tyrimo objektas: Matematikos mokymo individualizavimas ir diferencijavimas mokant nežymiai protiškai atsilikusius vaikus integruotose klasėse.

Tyrimo dalykas: Nežymiai protiškai atsilikusių mokinių mokymas matematikos pamokose.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti nežymiai protiškai atsilikusius mokinius, integruotame bendrojo lavinimo mokyklase, veiklą per matematikos pamokas.

Tyrimo hipotezė: Tikėtina, kad nežymiai protiškai atsilikusiu mokiniu darbas per matematikos pamokas yra ne visada produktyvus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Operacionalizuoti integracijos dokumentus
2. Išanalizuoti mokymo individualizavimą ir diferencijavimą mokant matematikos integruotose klasėse.
3. Sudaryti diagnostinius tyrimo kintamuosius, jais remiantis išanalizuoti ir detalizuoti mokytojų patirtį.
4. Apdoroti duomenis kiekybiniu ir kokybiniu būdu.
6. Parengti išvadą ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai: Anketinis apklausa, kiekybinis ir kokybinis atvejų analizė, kuri sudaro dokumentų analizę, stebėjimas.

Tyrimo imtis: tyrimo metu buvo stebimas penki mokytojų darbas klasėse, kuriose integruotas mokymas, turintis nežymų protinį atsilikimą; apklausti 25 Raseinių rajono pedagogai.

Tyrimo organizavimo etapai: 1) išanalizuojama literatūra apie integruotą ugdymą, aprašoma mokytojo ir nežymiai protiškai atsilikusio mokinio veikla per matematikos pamokas, išskiriami

teigiami ir neigiami šios veiklos aspektai, apklausiami pedagogai ugdantys nežymiai protiškai atsilikusius mokinius.

Darbo struktūra: vadas, du skyriai, išvados, literatūros sąrašas, santrauka užsienio kalba (summary), priedai.

Tyrimo naujumas. Pirmą kartą išanalizuota vienos grupės specialiųjų poreikių mokinių, turinčių nežymų protinį atsilikimą, integruotas mokymas per matematikos pamokas bendrojo lavinimo mokykloje.

I. NEŽYMIAI PROTIŠKAI ATSILIKUSI MOKINI INTEGRACIJA

Žmogus individas negali egzistuoti vienas. Esmin prielaida pilnavertei egzistencijai – bendruomeninis gyvenimas. Pačios gražiausios bendruomenės gimsta iš asmenybių vairovės (Vannier, 1998).

Žmoniai, turintys vaikus, negali, integruojant visuomenę – viena iš dabarties aktualijų, be kurios ne manoma kalbėti apie neįgalų gyvenimo ir veiklos galimybes. Jis sprendžiamas vairiais visuomenės struktūros lygmenimis: švietimo, socialinės apsaugos ir darbo sistemoje (Galkienė, 2001).

Šiuo metu nemaža dalis neįgaliai protiškai atsilikusių vaikų, gyvendami kartu su tėvais, mokosi bendrojo lavinimo mokyklose kartu su savo bendraamžiais, bet ar sudaromos sąlygos jiems ugdytis pagal sugebėjimus, kokie šio ugdymo pasiekimai, kokios problemos? Iki 1993 m. neįgaliai protiškai atsilikę vaikai buvo mokomi tik specializuotose mokyklose. Jei tokios staigos nebuvo arti namų, vaikai buvo siunčiami į internatines mokyklas, atskiriami nuo tėvų. Tokiomis sąlygomis susilpnėja vaiko harmoningam ugdymui būtini ryšiai, reikalingi pilnavertiam asmenybės vystymuisi: vaikas – šeima – mokykla (Gudonis, 1993).

Gudonis (1993) teigia, kad pilnavertiam asmenybės vystymuisi reikia pilnos šeimos kuriant, stiprinant ir palaikant santykius, vaikas perima moralines normas, suvokia šeimos narių pareigas, vertybines orientacijas. Teisėninkams specialieji poreikiai vaikų integruoto ugdymo formoje, vaikai gali mokytis artimiausioje mokymo staigoje ir neatskiriamas nuo tėvų.

1.1. Specialieji ugdymą reglamentuojantys statymai

Per pastarąjį dešimtmetį valdžia keičia statymus, reglamentuojančius neįgalų teisę Lietuvoje. Buvo išleisti statymai, kurie vienas kitą papildė ir sudarė neįgalų ugdymo politikos pagrindus. 1991 m. lapkričio 28 dieną buvo priimtas Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos statymas, o 2004 m. gegužės 11 dieną pakoreguotas Neįgalų socialinės integracijos statymas. Šio statymo 12 straipsnio 1 dalyje yra sakoma: „Visi neįgalieji turi teisę būti ugdomi, nesvarbu, koks jų neįgalumo lygis ar darbingumo lygis“. Šio straipsnio antroji dalis teigia, jog „neįgalieji ugdomi mokyklose ir kitose staigose, kuriose teikiamos ugdymo paslaugos, atsižvelgiant į specialiuosius ugdymosi poreikius, sugebėjimus ir fizinę bei psichinę būklę“, o trečiojoje dalyje sakoma, kad „neįgalų ugdymo sistemos struktūra, valdymas bei šio asmeninio formaliojo ir neformaliojo ugdymo bei pagalbos jiems pagrindus nustato Švietimo statymas ir kiti teisės aktai“ (Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos statymas, 2004 m.).

Lietuvos Respublikos Seimas 1998 m. liepos 2 dieną priėmė Lietuvos Respublikos švietimo statymo pakeitimo statymą (Lietuvos Respublikos švietimo statymas priimtas 1991 m.). Šio statymo 14 straipsniu teisintas visų ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų, turintys fizinę

ar psichini raidos sutrikim , ugdymas namuose, bendrojo lavinimo mokykl bendrosiose ar specialiosiose klas se bei specialiosiose mokyklose kuo ar iau t v gyvenamosios vietos. Nustatyta, kad special j ugdym t v (ar vaiko glob j) sutikimu skiria, atsižvelgdamos vaiko ar moksleivio pageidavimus, švietimo staigos specialiojo ugdymo komisija ar (ir) pedagogin psichologin tarnyba Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos švietimo statymo pakeitimo statymas. 1998 m.).

Lietuvos Respublikos vaiko teisi apsaugos pagrind statymo, priimto 1996 m. kovo 14 dien , ketvirtas skyrius reglamentuoja ne gali vaik teises. Šis statymas laiduoja ne galus vaiko lygias teises su sveikaisiais vaikais aktyviai gyventi, vystytis, gyti išsilavinim , atitinkant jo fizines, protines galias ir pageidavimus(26 str.).

Šio statymo 28 straipsnyje sakoma, kad „ ne galus vaikas, atsižvelgiant jo specifinius poreikius, turi teis specialiai (ypating) prieži r . 30 straipsnyje teigiama, kad „ visuomeniniai pastatai, gatv s ir transporto priemon s, kuriomis naudojasi ne gal s vaikai, turi b ti pritaikyti specifiniams j negalios poreikiams „ . 32 straipsnyje sakoma, kad „ valstyb s ir vietos savivaldos vykdomosios institucijos privalo sudaryti b tinas s lygas ne galus vaiko profesiniam mokymuisi, profesiniam pasirengimui ir pagal galimybes darbo veiklai, atsižvelgdamos tokio vaiko sveikat , specialiuosius poreikius bei geb jimus“ .

1998 m. gruodžio 15 dien buvo išleistas Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, ta iau jis sigaliojo tik 1999m. rugs jo 1 dien . Šis statymas detalizuoja kit statym nuostatas specialiojo ugdymo klausimais, tvirtina, kad specialusis ugdymas yra Lietuvos švietimo dalis. statymu nustatyta specialiojo ugdymo sistemos sandara, specialiai j poreiki asmen ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, papildomojo ugdymo, profesinio ir aukštesniojo mokymo, aukštojo mokslo ir suaugusi j švietimo organizavimo pagrindai, specialiai j poreiki asmen , j t v (glob j , r pintoj), pedagog teis s ir pareigos, tvirtintas specialiosios pedagogin s, psichologin s, socialin s pagalbos, pedagogo pad j jo, skaitovo, palydovo, gest kalbos vert jo paslaug teikimas švietimo staigose bei nustatyta Švietimo ir mokslo bei kit ministerij , Lietuvos Respublikos Vyriausyb s staig , apskrities viršininko ir savivaldyb s kompetencijos specialiojo ugdymo srityje.

Tre iame šio statymo straipsnyje nurodyta, kad specialiai j poreiki asmenys – vaikai ir suaugusieji, d l gimt ar gyt sutrikim turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomen s gyvenime. Specialiai j poreiki asmen ugdymas grindžiamas bendraisiais Lietuvos švietimo ir kitais tam tikrais principais: lygi galimybė (sudaromos vienodos ugdymo ir ugdymosi s lygos kaip ir kitiems vietos bendruomen s nariams); integracijos (ugdomi kartu su kitais vietos bendruomen s nariais ir gali lygiais pagrindais dalyvauti vietos bendruomen s gyvenime); decentralizacijos (šeima, visuomen ir vietos savivaldos institucijos dalyvauja ugdant specialiai j

poreiki asmenis); visuotinum (ugdomi visi specialieji poreiki asmenys); tstinumo (ugdomi ir ugdosi vis gyvenim); perimamumo ir lankstumo (bendrojo ugdymo ir specialiojo ugdymo staig suderinta veikla laiduoja ugdymo ir ugdymosi tstinum); ugdymo funkcionalumo (savarankiškumo ir geb jimo gyventi vietos bendruomen je ugdymas) (4 str.).

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statyme yra išskelti šie specialieji poreiki asmen ugdymo uždaviniai:

- Padėti suvokti bendras žmogaus vertybes ir puoselėti dor kaip btin demokratin s gyvenosenos pagrind ;
- Rengti savarankiškai gyventi vietos bendruomen je;
- Teikti kvalifikuot specialieji pedagogin psichologin pagalb ;
- Užtikrinti lygias teises gyti pradin , pagrindin , vidurin išsilavinim , profesij ;
- Pripažinti j geb jimus ir galias, sudaryti tstinio ugdymosi galimybes;
- Sudaryti s lygas integruotai ugdytis bendrojo ugdymo staigose (5 str.).

Šio statymo 6 straipsnyje specialieji poreiki moksleivius pagal specialiuosius ugdymosi poreikius si loma skirstyti 4 grupes. Specialieji ugdymosi poreikiai gali bti nedideli, vidutiniai, dideli ir labai dideli.

statymo 12 straipsnis numato, kad specialieji poreiki vaik bendrasis lavinimas pradedamas nuo 6–7 met . Bendr j išsilavinim jie gali gyti vis tip bendrojo lavinimo mokykl bendrosiose (visiškos integracijos forma) ar specialiosiose klas se (dalin s integracijos forma), specialiosiose mokyklose ar kitose specialiojo ugdymo staigose, profesini mokykl atitinkamoje pagrindinio profesinio mokymo pakopoje. Taip pat šiame straipsnyje sakoma, kad globos staigose gyvenantys specialieji poreiki turintys vaikai, išskyrus negalinius lankyti švietimo staig , nuo 6-7 met turi bti ugdomi vairi tip bendrojo lavinimo mokyklose, o gyvenantys su tvais ir negalintys d l sveikatos mokytis švietimo staigose mokosi namuose. Specialieji poreiki moksleiviai specialiosiose mokyklose ar kitose specialiojo ugdymo staigose, bendrojo lavinimo mokykl specialiosiose klas se gali bti mokomi 1-2 metais ilgiau negu bendrojo lavinimo mokykl bendr j klasi moksleiviai.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statyme numatyta, kad specialieji poreiki turintys moksleiviai mokomi bendr j ir specialieji dalyk . Bendr j dalyk gali mokytis pagal bendr -sias, modifikuotas, adaptuotas arba specialias programas. Modifikuota programa – specialieji poreiki asmeniui pritaikyta bendrojo lavinimo programa, leidžianti jam ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus. Adaptuota programa – valstybinio išsilavinimo standartams nepri lygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialieji asmens geb jimams ir realiam mokymosi lygiui. Specialiosios programos – valstybiniams išsilavinimo standartams nepri lygstanti bendrojo dalyko programa, skirta tam tikrai specialieji asmen grupei (1998).

Šio statymo 16 straipsnyje išskirtos 4 specialieji poreikiai asmenų ugdymo formos: visiška integracija, dalinė integracija, ugdymas specialiojo ugdymo staigoje, ugdymas namuose.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymo 34 straipsnyje nustatytos pedagogų pareigos. Pedagogams, dirbantiems su specialieji poreikiai vaikais, privalu:

- Ugdyti tvirtas auklėtinių dorines bei pilietines nuostatas, laiduoti saugią ir sveiką asmenybę su galimybėmis tobulėti;
- Siekti, kad moksleiviai įsisavintų ugdymo programas;
- Pritaikyti specialieji poreikiai asmenims ugdymo metodus, programas, turinį ir parinkti tinkamas mokymo priemones;
- Jei yra sunkumai dėl vaiko ugdymo, gauti tėvų sutikimą raštu ir kreiptis švietimo staigos specialiojo ugdymo komisijai, kad vertintų vaiko specialiuosius ugdymo poreikius, ir vykdyti jos rekomendacijas;
- Laikytis pedagoginės etikos normų;
- Dalyvauti nepamokiniuose veiklose, padedančiose tenkinti moksleivių saviraiškos bei savivagus poreikius, ypač kultūrinius interesus;
- Kelti darbo su specialieji poreikiai asmenimis kvalifikaciją, nustatyta tvarka atestuotis, gauti kvalifikacinių kategorijų;
- Bendradarbiauti su auklėtiniais (ar vaiko globėjais) sprendžiant vaiko mokymo ir auklėjimo klausimus, konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais ir informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą (Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo statymas, 1998).

1.2. Specialieji poreikiai mokinių integravimo statistiniai duomenys

Europos šalis pagal vykdomą integracijos politiką galima skirstyti tris grupes. „Pirmajai – „vieno kelio“ – kategorijai priskiriamos Graikija, Ispanija, Italija, Norvegija, Portugalija, Švedija, Kipras. Šiose šalyse labai išplėtoti vaikiškosios paslaugos, susijusios su specialieji poreikiai vaikų ugdymu drauge su bendraamžiais, teikimo bendrojo lavinimo sistema“.

Šalims, priklausančioms „dviejų kelių“ kategorijai, priskiriamos Belgija, Olandija, Bulgarija, Latvija, Rumunija. Jose sukurtos dvi atskiros švietimo sistemos – bendrojo ir specialiojo ugdymo, kurias reguliuoja atskiri statymai“.

Šalys, priskiriamos „daugelio kelių“ kategorijai, siūlo daugybę vaikiškosios paslaugų bendraamžiams su specialieji poreikiai vaikams ugdyti. Tai ir specialiosios mokyklos, ir specialiosios grupės, ir klasės bendrojo ugdymo staigose, ir specialieji poreikiai vaikų ugdymas drauge su sveikais bendraamžiais. Šiai kategorijai priskiriamos Airija, Australija, Danija, Islandija, Jungtinė Karalystė, Lichtenšteinas, Liuksemburgas, Prancūzija, Suomija, Vokietija, Šveicarija, Estija, Lenkija, Lietuva, Slovakija, Slovėnija, Vengrija“ (Kasparavičienė, Sabaliauskienė, Rimkienė, 2002).

Švietimo ir mokslo ministerijos ir Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, Lietuvoje kasmet vis daugiau asmenų teiktina specialioji pedagoginė ar (ir) psichologinė pagalba. 1999–2000 mokslo metais specialioji ugdymosi poreikį turintys mokiniai sudarė 8,5 procento, 2000–2001 mokslo metais – 9 procentus, 2001–2002 mokslo metais – 9,4 procento, 2003–2004 mokslo metais – 10 procent mokinių, besimokančių dieninėse klasėse. Kasmet daugėja specialiųjų poreikių mokinių, pasirenkančių ugdymąsi drauge su bendraamžiais. Švietimo ir mokslo ministerijos ir Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 1999–2000 mokslo metais bendrojo lavinimo mokyklose drauge su bendraamžiais buvo ugdomi 82 procentai, 2000–2001 mokslo metais – 85 procentai, 2001–2002 mokslo metais – 86,5 procentai, 2003–2004 mokslo metais – 89 procentai mokinių turinčių specialioji ugdymosi poreikį. Dauguma jų – mokiniai, turintys kalbos ir kitą komunikacijos sutrikimą, apie 60 procent, apie 20 procent – specifiniai pažinimo sutrikimai, 8-8,5 procento – ribotą intelektą, 5-5,5 procento – protinį atsilikimą, apie 3,5-5 procentus – regos sutrikimą, apie 1 procent – turintys klausos sutrikimą. (Specialioji poreikį vaikų integravimo problemos. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai (2003).

1.3. Mokslininkų našas specialiųjų poreikių mokinių integracijos bendrojo lavinimo mokyklų tyrimus

Apie galimybę šalyje integruoti liudija ir naujausi tyrimai, kuriuose gilinama konkrečių integruoto ugdymo proceso reiškiniai. Nagrinėjama ugdymo realybė: pedagogų kompetencija, ugdymo programų keitimas, mokymo metodikos ir kt. (Ališauskas, 2001; Ambrukaitis, Ruškus, 2002). Kaip teigia Ambrukaitis, Ruškus, „akivaizdu, kad nauja mokymo kokybė bendrojo lavinimo mokykloje bręžia naujų mokymo metodų kūrimo ir taikymo praktikoje būtinybė“ (2002, p. 13), tačiau išsamūs autorių tyrimo rezultatai rodo, kad būtent integruotos klasės ugdymo metodikos yra viena opiausių pedagogų problemų. Minėti autoriai taip pat teigia, jog siekiant, kad specialioji poreikį vaikų integracija bendrojo lavinimo mokyklas būtų skatina, būtina kalbėti apie tris kompetencijas: pedagogai geba jį taikyti naujus mokymo metodus, mokyklos ir kitų institucijų partnerystės metodus ir ugdymo administravimo metodus (Ambrukaitis, Ruškus, 2002).

Šiaulių universiteto Specialiojo ugdymo mokslinis centras atliko tyrimą „Švietimo kokybės vadyba: specialioji poreikį vaikų integruotas ugdymas“, kur užsakė Švietimo ir mokslo ministerija. Tyrimas buvo atliktas Šiaulių apskrityje. Tyrimo rezultatai parodė, kad apie du trečdalius bendrojo lavinimo mokyklų vadovų savo mokyklų padėtį integruoto ugdymo klausimais vertino pozityviai, neigiamai – apie trečdalis respondentų.

Vienas iš svarbiausių specialiųjų poreikių vaikų integracijos su kitais veiksniais – bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų požiūris specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, jų galimybes bendrojo lavinimo mokykloje.

Tik 11,9% mokytojų atsakė, kad mokyklos aplinka pritaikyta specialiųjų poreikių vaikams. 67% mokytojų mano, kad mokykloje ne trukdoma šiems vaikams mokytis. 66,85% apklaustųjų teigia, kad mokyklos pedagogai džiaugiasi ne gali jį moksleivių pastangomis, pasiekimais, beveik kas antras mokytojas pripažino, kad specialiųjų poreikių moksleiviai gali gerai atlikti užduotis. 13,45% mokytojų mano, kad būna situacijų, kai specialiųjų poreikių mokiniai išskiriami ar kitaip ignoruojami.

48,97% mokytojų tvirtina, kad domisi specialiųjų poreikių vaikų ateities planais, tačiau tik kas ketvirtas moksleivis, mokytojų nuomone, tiki savo sukme (25,79%). 23,19% mokytojų ne žvelgia neigiamai faktorių, formuojančių šių moksleivių neigiamą požiūrį savo gebėjimus.

66,96% respondentų mano, jog moksleiviai turėtų ugdytis kartu ir tik 8,23% palaikė tendencijas atskirti. Tik 22,54% mokytojų pažymėjo, kad mokykloje lengvai pritampa ne galintys moksleiviai.

63,81% mokytojų teigia, kad jie aktyviai dalyvauja kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, 9,86% yra pasyviai. 60,89% apklaustųjų teigia, kad gali bendrauti ir dalytis patirtimi su specialiaisiais pedagogais, tačiau kas trečias mokytojas gali nurodyti, kas padeda su jais bendrauti. Net 61,32% mokytojų teigia galvojant, kaip pagerinti darbą su specialiųjų poreikių moksleiviais.

45,72% mokytojų tvirtina, kad specialiųjų poreikių moksleiviai dalyvauja mokyklos gyvenime. Kas ketvirtas mokytojas žino, kaip mokyklos vadovai sivaizduoja jų mokyklą po 5–10 metų. Bet tik 12,24% mokytojų tvirtai teigia, kad galėtų apibūdinti idealią mokyklą, kuri skatintų specialiųjų poreikių moksleivių veiklą.

Šis tyrimas leidžia daryti išvadą, kad jame dalyvavę pedagogai atsakingai žiūri į specialiųjų poreikių vaikų integracijos procesą, žvelgdami šio proceso privalumus ir trūkumus (Labinienė, Aidukienė, 2003).

Barkauskaitė ir kiti, analizuodami Galkienės atlikto tyrimo „Pedagogų pasirengimas vaikų, turinčių negalias, integracijai bendrojo lavinimo mokyklas“ duomenis, pažymi, kad visi apklausti respondentai atsakė, jog integracija neabejotinai reikalinga.

Buvo padaryta išvada, kad „Svarbiausia integracijos vertybė – ne gali jį vaikų galimybių gyventi savo tėvų namuose. <...> sveikiems ir ne galiems vaikams svarbu pažinti vieniems kitus, nes tik tada galima užmegzti tvirtą ir kokybišką ryšį“ (Barkauskaitė ir kiti, 2004).

Autorių nuomone, svarbiausios priežastys, trukdančios integruotam mokymui yra šios:

- Nesutvarkyta mokymo bazė;
- Pedagogų kompetencijos stoka;
- Prasta juridinio reglamentavimo kokybė;

- Prastas visuomenės pasirengimas priimti žmogų su negalia savo bendruomenė (Barauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pankškaitė, 2004).

Ambrukaitis, Ruškus (2002) tyrė, ar mokymo programų adaptavimo bei modifikavimo procesai tenkina mokinių specialiuosius poreikius. Atskleidė ugdymo organizavimo trūkumus bei sunkumus, su kuriais susiduria specialistai (tiek klasės mokytojai, tiek specialieji pagalbos teikiantys pedagogai). Tarp dažniausiai minėtų integruoto ugdymo problemų – integruotos klasės didaktika (mokymo individualizavimas, mokymo metodų taikymas, kt.), vaiko pasiekimų vertinimas, elgesio korekcija, tėvų ir mokyklos partnerystė. Tyrimas parodė naują mokymo, partnerystės bei administravimo metodikų būtinybę.

Ambrukaičio atlikta asmeninė, formuojanti ir gyvendinanti specialiojo ugdymo politikos regioniniu (apskritis) lygiu, požiūrio specialieji poreikiai vaikų ugdymo problemas analizė atskleidė iš esmės pozityvias nuostatų tendencijas: “vietos švietimo strategai gerai supranta ir palaiko pažangias vaikų ugdymo organizavimo tendencijas, orientuojasi specialieji ugdymosi poreikiai vaikų reikmes, o praktinius veiksmus atlieka kolektyviai apsvarstę galimus variantus” (Ambrukaitis, 2003).

Didaktinį specialieji ugdymo(si) poreikiai vaikų mokymo proceso aspektą nagrinėjo Melienė. Autorė parodė, kad bendrojo lavinimo mokykloje dominuoja informacijos teikimo bei reprodukcijos metodai, o skirtingų ugdymosi poreikių turinti moksleivių mokymasis kartu sukuria naują situaciją, kurioje būtina tikslingai, nuosekliai formuoti metakognityvinius gebėjimus, galinčius specialieji poreikiai mokiniams tapti autonomišku, nepriklausomu ir aktyviai kontroliuojančiu savo išmokimo, pažinimo procesą (Melienė, 2003).

Europos specialiojo ugdymo komisija (European Agency for Development in special needs education) pripažįsta, kad tėvų požiūris inkliuzyvinį ugdymą labai lemia tokio ugdymo patirtis; tose šalyse, kur specialieji poreikiai vaikų ugdymas ilgą laiką buvo koncentruotas specialiosiose staigose, tėvų požiūris yra nuosaikesnis. Miltenienė, tyrusi tėvų vaidmenį, tenkinant specialiuosius vaikų ugdymosi poreikius, daro išvadą, kad pedagogai linkę nuvertinti tėvų galimybes dalyvauti vaiko ugdymo procese. O dauguma tėvų sau skiria pozityvų vaidmenį vaiko ugdymo(si) procese, linkę dalytis atsakomybe ir kooperuotis (tačiau tai mažiau pasakytina apie žemesnio išsilavinimo, kaime gyvenančius tėvus) (Miltenienė, 2003, p. 59).

Ugdymo metodų parinkimo, taikymo, korekavimo problemas aptarė Garbinaitė, Štitiilienė (2002). Tyrimas, kuriame buvo nagrinėjami matematikos mokymo organizavimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje, parodė: specialieji poreikiai mokiniai nėra sisavinę daugiau kaip pusės mokomosios medžiagos, per pamokas jiems nėra suteikiama pakankama individuali pagalba, mokytojai naudoja neadekvatus pagalbos metodus.

Ališausko, Miltenien s (2001) atlikto tyrimo rezultatai parod , kad Lietuvos Respublikos švietim ir ugdym reglamentuojan iuose dokumentuose deklaruojamos bendradarbiavimo id - jos nepakankamai praktiškai gyvendinamos. Mokiniai adekva iai vardija mokymosi sunkumus, ta iau daugiau nei pus nesupranta tikr j mokymosi sunkum priežas i ir nežino, kaip geriau juos veikti.

1.4 Speciali j poreiki asmen sutrikim ir j laipsni nustatymo ir speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymo (si) poreiki grupei tvarkos apžvalga.

Iki 1995 m. Lietuvoje raidos sutrikim bei negali apib dinimai buvo labai neapibr žti. Egzistavo sutrikim pavadinim vairov , kriterijai, pagal kuriuos nustatomi sutrikimai ir j gru- p s, buvo neaišk s. Reikšmingas to meto darbas „Sutrikim klasifikacija“ (1995) , parengta spe- cialist grup s, vadovaujamos Bagdono. Asmen , turin i speciali j ugdymo(si) poreiki , pri- skyrimo speciali j ugdymo (si) poreiki lygmeniui (grupei) tvark reglamentuoja LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialin s apsaugos ir darbo ministro sakymas „Speciali j poreiki asmen sutrikim ir j laipsni nustatymo ir speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymosi poreiki grupei tvarka“. Ši tvarka reglamentuoja švie- timo staigose ugdom speciali j poreiki asmen iki 21 m. (toliau – speciali j poreiki as- men) skirstym sutrikim grupes, sutrikim laipsnius, speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymosi poreiki grupei kriterijus. Taip pat šia tvarka privalo vadovautis pedagogi- n s psichologin s tarnybos, pedagoginis psichologinis centras ir jo skyriai, švietimo staig ug- dymo komisijos, vertindamos speciali j poreiki asmen specialiuosius ugdymosi poreikius. Trumpai peržvelgsiu sutrikim grupes ir priskyrimo speciali j ugdymosi grupei kriterijus.

Sutrikim grup s ir j laipsniai nustatomi pagal psichikos ar fizini funkcij sutrikimus, atsiradusius d l gimt sklaidos tr kum , persirgt lig , traum .

Sutrikim grup s:

- Intelektos sutrikimai;
- Specifiniai pažinimo sutrikimai arba pažinimo proces neišlav jimas;
- Emocij , elgesio ir socialin s raidos sutrikimai;
- Kalbos ir komunikacijos sutrikimai;
- Klausos sutrikimai;
- Regos sutrikimai;
- Judesio ir pad ties sutrikimai;
- L tiniai somatiniai ir urologiniai sutrikimai;
- Kompleksiniai sutrikimai;
- Kiti raidos sutrikimai.

Kiekvienas kompleksinis sutrikimas lemia specialiuosius ugdymosi poreikius. Nustatant kompleksinio sutrikimo lemiamus nedidelius ar didesnius ugdymo(si) poreikius, nesunku suklysti ir vieno sutrikimo apraiškas palaikyti papildomais sutrikimais. Todėl asmens priskyrimas tam tikrai specialiai grupei turėtų būti ypač atsakingas ir nuodugnus. Asmenis specialiai grupei priskiria švietimo staigos specialiojo ugdymo komisija arba pedagoginį psichologinį tarnyba.

1.5 Nežymiai protiškai atsilikę mokiniai ir jų mokymo organizavimas

Vlasova (1983) teigia, kad intelekto sutrikimas lygoja neįžtamas psichinio ir intelektualinio vystymosi sutrikimas, susijęs su organiniu neišsivystymu ar galvos smegenų pažeidimu ankstyvajame amžiuje. Intelekto sutrikimo terminu apibūdina tokie pagrindiniai teiginiai:

- Neįžtamas psichikos neišsivystymas;
- Intelektinės veiklos sutrikimas, pasireiškiantis abstraktaus mąstymo silpnumu;
- Nenuoseklus vystymasis, praleidžiant tam tikras vystymosi pakopas, kurias pereina normaliai besivystantys vaikai.

Eljošienė (1998) mini, kad intelekto sutrikimas nustatomas atlikus išsamius kompleksinius (medicininis, psichologinius, pedagoginius) vaiko vystymosi ypatumų tyrimus, naudojant specialiai standartizuotą tyrimo metodiką. Ši tyrimų pagrindu nustatomas ir intelekto sutrikimo laipsnis (pagal – IQ). Šiandieninėje praktikoje nustatomi 4 laipsniai:

- 1) nežymus (IQ 69-50);
- 2) vidutinis (IQ 49-35);
- 3) žymus (IQ 34-20);
- 4) labai žymus (IQ mažiau už 20).

Sutrikusio intelekto vaikams būdingi pažintinės veiklos, valios, emocijų, fizinio vystymosi sutrikimai, sukelti specifinės mokymo, auklėjimo, rengimo gyvenimui problemas. Be bendro bruožo, sutrikusio intelekto vaikai pasižymi dar daugeliu ypatybių, lemiam centrinių nervų sistemos pažeidimo priežasties, laiko, patologinio proceso išplitimo, gilumo ir kt. veiksniais. Pedagogas norėdamas kmingai mokyti tokį vaiką, pirmiausia turi būti labai gerai susipažinęs su šiais vystymosi ypatumais ir dėl jų kylančiais mokymosi sunkumais (Eljošienė, 1998).

- 1) Pažintinės veiklos ypatumai. Vienas iš svarbiausių sutrikusio intelekto požymių yra pažintinės veiklos neišsivystymas. Jis pasireiškia loginio mąstymo silpnumu, lėtesniu psichinio proceso vystymusi ir inertiškumu, suvokimo, motorikos, atminties, dėmesio, kalbos nepakankamumu, emocinės ir asmenybės sferos nesusiformavimu. Ši vaikų pažintinio proceso sutrikimas stabilus ir gana tolygus.

Ališauskas (1996) teigia, kad pagrindinis vystymosi sutrikimo koordinat – „iš viršaus apa-
i“. Ypač žymus sudingiausi psichiniai procesai nepakankamumas, ribojantis elementariausius
psichinius procesus vystymuisi ir tobulėjimui. Pastebimas ir nepakankamas bazinių funkcijų (moto-
rikos, elementarijos emocijų ir kt.) išsivystymas, komplikuojantis sudingiausias funkcijų raidą
(koordinat „iš apačios virš“).

Minimas autorius sako, kad sutrikusio intelekto vaiko pažintinis veiklos neišsivystymas žymus
ir hierarchiškas: nepakankamai išsivystę ir elementariosios funkcijos (sensorika, motorika,
elementarios emocijos ir kt.), ir sudingiausi pažintiniai procesai (pavyzdžiui, mąstymas). Nors
pažintinė veikla sutrikusi žymiai ir gana tolygiai, tačiau fiksuojama tam tikra neišsivystymo hie-
rarchija. Labiausiai sutrikęs mąstymas. Loginio mąstymo sutrikimas, pasireiškiantis nesugeb-
jimu adekvačiai apibendrinti, abstrahuoti, lyginti, priimti teisingus sprendimus ir pan. – svarbiau-
sias sutrikusio intelekto požymis. Gnozijos, prasijos, emocijų ir kt. funkcijų nepakankamumas ne-
toks žymus.

Anot Ališausko (1996), sutrikusio intelekto vaiko veikla, pavaizduota grafiškai, priminti gana
horizontali linija, iliustruojanti neišsivystymo (sutrikimo) sąlyginę tolygumą. Intelektui sutri-
kus nežymiai, mažiausiai pažeidžiama pati žemiausia pažinimo pakopa – pojūčių ir suvokimo
sritis, ypač periferinis analizatoriaus dalis. O centriniams joms dalies, kur vyksta sudingiausias analizės, sin-
tezės procesai, veikla yra ryškiai sutrikusi. Aplinka bei mokomoji medžiaga suvokiama labai
siaurai, fragmentiškai, nepakankamai diferencijuotai. Mokiniai aktyviai reaguoja tuos dirgik-
lius, kuriuos jie jau pažįsta, ir gali labai menkai arba visai nesureaguoti labai svarbius, bet neži-
nomus. Todėl ši vaikų pasaulio pažinimas yra labai ribotas ir lėtas. Dėl to pačių sutrikimų dau-
gel panaši daiktai vaikams suvokia kaip tapalus (Elijošienė, 1998).

Minimas autorius teigia, kad šie ir kiti suvokimo ypatumai atsiranda dėl dėmesio sutrikimo, o su-
trikęs intelektui, vyrauja nevalingas dėmesys. Mokiniai greičiau atkreipia dėmesį daiktus, ryš-
kiai išsiskiriančius iš aplinkos savo spalva, forma, garsais ir kt., o sukoncentruoti mokinių dė-
mesys sudingiausiai veiklai gana sunku. Net jei pavyksta jį sukoncentruoti, tai labai trumpam. Vaikas
blaškosi ir išlaikyti jo dėmesį manoma nuolat pasitelkiant išorinius stimulus. Mokiniui reikia
ilgesnio laiko sutraukti veiklą, pereiti iš vienos veiklos rėšies kitą. Dėmesys labai sumažėja po
ilgesnio protinio darbo, mokiniui pavargus. Be to sudingiausia veikla keisti lengvesne, daryti
poilsio pertraukles.

Savotiškais ypatumais pasižymi ir sutrikusio intelekto vaikų atmintis. Sutrikę yra visi atmin-
ties procesai – ir siminimas, ir išlaikymas, ir atpažinimas bei atgaminimas. Mokiniai geriau si-
mena t medžiagą, kuri juos domina, sužadina emocijas, pateikiama vaizdžiai. Ypač sunkiai si-
menama abstrakti, sudingiausia medžiaga, reikalaujanti loginės atminties. Siminimui būtinas
kartojimas, nes simenama lėčiau, lengviau simenamos ryškesnės detalės, atskiri faktai, kurie

pateikiami vaizdžia forma, o ne išvados, apibendrinimai, išd styti žodžiu ir mokini suvokiami klausa. Labai daug medžiagos neišsilaiko vaik atmintyje – ji užmirštama. Tod l svarbu laiku prisiminti, pakartoti tai, kas buvo siminta. Užmiršimo tempas priklauso nuo medžiagos turinio ir apimties, nuo jos ryši su anks iau sisavinta medžiaga. Bene ryškiausiai tai pastebima atgaminant simint medžiag . Dažnai mokiniai prisimena atsitiktinius dalykus– atskirus faktus, pavyzdžius vietoj taisykli , išvad . Atgaminama medžiaga b na netiksli, kartais ji supainiojama su panašia. Mokiniai stengiasi prisiminti ir atpasakoti pažodžiui, praleidus dal teksto (žod ar dal fraz s) atgaminimas tampa beprasmis. Tai yra nes moningo, mechaninio mokymosi rodiklis (Elijošien , 1998).

Sutrikusio intelekto vaiko poreikis bendrauti, pažinti pasaul yra labai menkas. D l centrin s nerv sistemos pažeidim labai sutrinka kalbos, kaip ir kit pažintini proces , vystymasis. Mokiniai, kuri intelekto sutrikimas nežymus turi kalbos supratimo, tarimo tr kum . Ši vaik žodynas skurdus d l ribot vaizdini ir žini apie aplinkin pasaul , nesusiformavusi interes , kalbini kontakt , poreiki , silpnos verbalin s atminties. Jiems sunku suvokti morfologinius d sningumus. Ypa daug sunkum mokiniai patiria mokydami s skaityti ir rašyti (Garšvien , Ivoškuvien , 1993).

Sutrikusio intelekto vaik labiausiai sutrik s m stymas. Ryškiausi kiekybiniai ir kokybiniai sutrikimai pastebimi abstrahavimo ir apibendrinimo operacij srityje. Daug ilgesn laik sutrikusio intelekto vaik m stymas išlieka vaizdinis – veiksminis, tod l labai apsunkinamas mokymo procesas. Sutrikimai pasireiškia vaikams atliekant visas m stymo operacijas. Analizuodami daiktus, vaikai išskiria labai mažai daikt savybi ar sud tini dali , dažnai daugiausia d mesio skirdami ryškiausiems, bet neesminiams elementams. Šios klaidos atsiranda ir lyginant, ir klasifikuojant daiktus, nes tai daroma pagal atsitiktinius, paviršutinius požymius. Lygindami mokiniai dažnai išvardija atskirus kiekvieno daikto požymius, nenustatydami santyki tarp dviej objekt . Ypa sunkiai vaikai apibendrina, formuluoja išvadas, tod l jiems taip nesiseka matematika, gramatika. Užuo apibendrin , mokiniai dažnai pateikia atskirus faktus, pavyzdžius arba, atmintinai išmok ar pakartoj taisykl , nesugeba jos sukonkretinti, pailustruoti pavyzdžiu. Sutrikusio intelekto vaik m stymui b dingas didelis inertiškumas, l tumas, siaurumas, paviršutiniškumas, nekritiškumas. Šio savyb s išlieka vis gyvenim (Elijošien , 1998).

Nors sutrikusio intelekto vaik pažintin veikla yra labai sutrikusi, ta iau d l koreguojamojo pedagoginio darbo vyksta esmini teigiam vaiko vystymosi, pasaulio pažinimo poky i .

2) Mokslumas. Nežymiai sutrikusio intelekto vaiko mokslumas žemas. Ališauskas(1996) teigia, kad nesugeb damas apibendrinti, mokinys blogai suvokia apibendrint užduoties princip , tod l, pateikus analogišk užduot , savarankiškai nepritaiko (arba nepakankamai pritaiko) jau išaiškint d sningum ar taisykli . Tai lemia ribotus mokymosi pasiekimus. Pa-

galbos efektas trumpalaikis: duodam analogišk užduot vaikas neretai suvokia kaip visikai nauj . Min tas autorius pabr žia, kad šie mokiniai užduotis atlieka tiesmukai, konkre iai, neapibendrindami. Pritaikant išmukt veiklos b d (princip) išryšk ja inertiškumas: gav s analogišk užduot vaikas taiko tok pat veiklos b d , kuriuo naudojosi atlikdamas paskutin užduot .

- 3) Valios, emocij ypatumai. Nežymiai sutrikusio intelekto vaikai yra labai nesavarankiški, link tarum . Elijošien (1998) teigia, kad pažintin s veiklos silpnumas neleidžia suvokti tolesn s perspektyvos, susikaupti tolesnei veiklai, kritiškai vertinti savo veiklos rezultat . Jiems b dingas emocinis nesubrendimas, pasireiškiantis jausm primityvumu, nepakankamu diferencijuotumu (arba linksmas, arba li dnas: arba viskas gerai, arba viskas blogai); kartais – neadekvatumu konkre iai situacijai; staigia nuotaik kaita; sunkiu ir l tu aukšt j dvasini jausm formavimusi ir kt.
- 4) Orientacin tiriamoji veikla. Ališauskas (1996) tvirtina, kad sutrikusio intelekto vaikui b - dingas menkas veiklos aktyvumas, kuris derinasi su mažai produktyviomis, nepakankamai kryptingomis paieškomis (neracionalios strategijos). Gali pasireikšti „pseudoaktyvi“ veikla: išoriškas aktyvumas derinasi su užduoties s lyg neracionalia analize. Vaikas, dar nesp j s išklaudyti instrukcijos, imasi atlikti užduot , jos nebaig s, griebiasi kitos veiklos. Atliekant užduotis, dominuoja neracionalios (ar nepakankamai racionalios) strategijos.

Min tas autorius teigia, kad išorin pagalba, organizuojant vaiko veikl , nepadedą jam geriau atlikti užduot .

- 5) Savo veiklos vertinimas. Sutrikusio intelekto vaikams b dingas neadekvatus (pernelyg aukš- tas) savo veiklos vertinimo ir pretenzij lygis. Tokie vaikai dažniausiai patenkinti savo veiklos rezultatais, link pervertinti savo pasiekimus, nepripaž sta ir ne vertina objektyviai patiriam sunkum , nepakankamai adekva iai suvokia pateiktos užduoties sud tingum ir sunkum , nesugeba objektyviai vertinti savo galimybi . Pretenzij lygis paprastai aukštesnis už vaiko reali galimybi lyg .

Savo veiklos vertinimas ir aspiracij lygis iš esm s nesikei ia (netampa adekvatesnis), susid - rus su sunkumais ar po tyr jo korekcijos (Ališauskas, 1996)

- 6) Fizinio vystymosi ypatumai. Elijošien (1998) atskleidžia, kad nors sutrikusio intelekto vai- kai fiziškai vystosi pagal bendrus vystymosi dinamikos d sningumus, ta iau dažnai ir ia matyti ryški vystymosi disharmonija. Didesn s dalies ši vaik fizinis išsivystymas paste- bimai sutrik s. Tokie vaikai atsilieka nuo normos pagal visus antropometrinius duomenis; jiems b dingi kv pavimo, širdies ir kraujagysli , virškinimo sistemos sutrikimai; neharmo- ningas atskir k no dali , organ išsivystymas; liekamieji reiškieniai po persirgt smegen lig (parez s, hemiparez s, paralyžiai, raumen atrofija, raumen tonuso sutrikimai); sutri-

kusi judesi koordinacija, netaisyklinga laikysena, stereotipini judesi buvimas ir kt. Toliau būtina pažymėti, kad ir tarp sutrikusio intelekto vaikų yra fiziškai normaliai išsivysčiusi ar net pralenkianti normą.

- 7) Pasak minėtos autorės, nors nežymiai sutrikusio intelekto vaikai yra labai skirtingi, turi gana ryški sutrikimų visose srityse, jie turi bendrą bruožą – galimybę vystytis, tobulėti, veikti sunkumus, jei su jais dirbamas teisingas, kryptingas pedagoginis darbas, jeigu sudaromos specialios sąlygos ugdyti.

Sutrikusio intelekto mokinių matematikos dalyko sisavinimo sunkumus ir ypatumus gana išsamiai aprašo Peruva (1986). Autorės manymu, mokantis matematikos reikia sugebėti greitai apibendrinti matematinius objektus, reikia gilaus mąstymo, matematinės atminties, pritaikyti sisavinti uždavinių sprendimo metodus.

Anot Perovos, sutrikusio intelekto vaikų yra sutrikęs laiko ir erdvės suvokimas. Lėtesnis jų darbo tempas, lėtesnis mąstymo veikla. Tai akivaizdžiai pasireiškia mąstymo inertiškumu, sunkiu apibendrinimu. Šie vaikai žema savikontrolę. Atlikdami užduotis, mokiniai operuoja skaičiais nesusimąstydami, koks gaunamas rezultatas. Jie bando iš mažesnio atimti didesnį, o dalydami atsakymą gauna didesnį nei buvo dalijamasis skaičius.

Sutrikusio intelekto vaikas operuoja žodiniiais šampais, už kurių nėra konkretaus suvokimo. Jiems sunku susieti skaičių su daiktu. Charakteringi šie vaikai bruožai: mąstymo pasyvumas, inertiškumas, dėmesio nesukaupimas, juos lengvai išblaško kiekvienas aplinkos dirgiklis. Visa tai dar kyla iš nemokėjimo dirbti, pasyvaus arba neigiamo požiūrio mokslui, noro išvengti protinių pastangų (Perova, 1986).

Kartais sisavinti mokomąjį medžiagą sunku dar ir dėl to, kad tie vaikai nepaiso elgesio pamokoje taisyklių, nepaklūsta mokytojo reikalavimams.

Kad matematikos mokymas būtų sėkmingas, Perovos (1986) teigimu, pedagogas pirmiausiai turėtų pažinti klasiškus vaikus, peržūrėti medicinines bylas. Išmanyti vaikų sveikatos ir ugdymo ypatumus, susipažinti su kiekvienu mokiniu asmeniškai. Didesnės sėkmes mokytojas pasiekia, kai jis pradeda mokytis iš mokinio realaus matematikos žinių pasiekimų lygio, tikslina laiko ir erdvės suvokimą. Minėta autorė teigia, kad matematikos mokymas manomas tik tada, kai mokytojas moka individualiai prieiti prie kiekvieno mokinio, atskleisti ir veikti sunkumus. Kiekviena pamoka turėtų žadinti interesą ir formuoti teigiamą požiūrį mokymuisi.

Kad matematika būtų suvokiama kaip mokyklinis dalykas, būtinas formalus matematikos medžiagos suvokimas, giliai (formalios uždavinio struktūros suvokimas), sugebėjimas greitai ir plačiai apibendrinti matematinius objektus, ryšius, greitai keisti mąstymo procesą, matematinę atmintį (matematiniai veiksmai apibendrinamoji atmintis, uždavinio sprendimo metodai, priji-

mo prie jų principai). Ši sugebėjim reikia, kad sėkmingai būtų išsivinta matematika (Perova, 1986).

Matematika yra vienas iš sunkiausių dalykų specialiosios mokyklos mokiniams, teigia minėta autorė. Tai paaiškinama silpnu šio vaiko mąstymu ir jo kitokiu matematikos žinių įsisavinimu. Suvokimo nekryptingumas, siaurumas ir mažas aktyvumas sudaro kliūtis suprasti uždavinio duomenis, klausimus, suvokti matematinį veiksmų prasmę. Vaikai uždavinį supranta ne kaip visumą, o fragmentiškai, t.y. dalimis; analizės ir sintezės netobulumas trukdo šias dalis sujungti į visumą. Perovos manymu, dėl šių priežasčių mokiniai iki galo neišsprendžia tekstinių uždavinių arba iš dvideksmio aritmetinio pratimo atlieka tik vieną veiksmą.

Mažas suvokimo aktyvumas trukdo suvokti ne prastoje padėtyje esančias žinomas geometrinės figūras, žodžiais užrašytus skaičius. Nepakankamai išsivystę optiniai vaizdiniai trukdo taisyklingai rašyti skaitmenis. Dažnai skaitmenis rašo veidrodiniu būdu, painioja panašiai skambančius skaičius – šeši, septyni. Neišlavę optiniai vaizdiniai trukdo surasti reikiamą eilutę, kartais mokiniai rašo išsiviniu apačioje viršų, arba iš dešinės kairę, nesilaiko atstumų tarp skaičių, skaitmenų dydžio. Skaitmenis gali rašyti tarsi iš kelių detalių. Dažnai juos rašo iš apačioje viršų. Šiems mokiniams rašymo sunkumai kartais sukelia tremoras, neišlavę jūsi motorika. Motorikos netobulumas taip pat trukdo teisingai skaičiuoti daiktus: pvz., ima kelis žaislus ir sako „vienas“ (Perova, 1986).

Autorė mini, kad sutrikusio intelekto vaikams atminties procesuose sunkiai susiformuoja nauji lyginiai veiksmai. Šie ryšiai būna labai nepatvarūs ir nediferencijuoti. Vaikai labai greitai pamiršta pagrindinius požymius, pagal kuriuos galėtų atskirti uždavinio pobūdį ar žinomą geometrinę figūrą.

gytos žinios įsisavinamos ne iki galo, netiksliai, jos sunkiai sujungiamos į sistemas. Vaikams sunku suvokti matematinę terminologiją, kuri nutolusi nuo konkrečių objektų, realių pavyzdžių. Mąstymo nepaslankumas sudaro kliūtis perkelti turimas žinias visai priešingose uždavinio situacijose, kitokiems lygimams. Mokiniai labai sunkiai pereina nuo vienos mąstymo operacijos prie kitos, kokybiškai naujos. Mąstymo analizės trūkumai neleidžia tinkamai suvokti geometrinių figūrų, pavyzdžiui, palyginti uždavinius. Uždavinio sprendimo būdą nustato pagal pažįstamą žodį, frazą ir, nesigilindami į lygį, sprendžia jį pagal sudarytus šablonus. Mąstymo nepaslankumas trukdo surasti racionalių sprendimų kelius (Perova, 1986).

Sutrikusio intelekto vaikai nesugeba apibendrinti. Todėl jiems sunku išsivinti matematikos sąvokas, taisykles, todėl jas dažnai išmoksta mechaniškai ir nemoka pritaikyti.

Autorė nurodo, kad sutrikusio intelekto vaikų kalba dažnai yra neišsivystusi, jų žodynas siauras, todėl nesupranta daugelio žodžių, sąvokų reikšmių. Dažnai dėl to mokiniai sunkiai suvo-

kia tekstinius uždavinius, labai sunkiai patys juos sudaro. Neretai nesupranta žodžiu pateiktos užduoties.

Perova teigia, kad mokiniai nepritiškai vertina savo sprendimus, silpnai save kontroliuoja. Mokytojas turi pateikti vis sistem užvedamą klausimą, kad mokinys suvokt savo atsakymo absurdiškumą. Kartais šie mokiniai labai nepasitiki savo jomis, dažnai keičia savo sprendimus.

Nežymiai protiškai atsilikusi mokinių mokymo ypatumai – žemesnis pažintinis procesas funkcionavimo lygmuo – lemia nemenkus bendrojo ir individualizuoto turinio skirtumus. Tačiau ugdymo programos efektyvumą garantuoja bendrojo ir individualizuoto turinio derinimas, kuri pasiekiamas integruojant programas. Ši mokinių ugdymo programos pagrindas – klasė, kurioje jie mokosi, programos turinys, nors mokymo tikslai siejami su savarankiško gyvenimo ugdymu ir rengimu profesinei veiklai, nereikalaujančiai aukšto intelekto gebėjimų. Esminiai ugdymo turinio skirtumai dvejopi: vienais atvejais abiejų mokinių grupių ugdymo turinys sutampa, tačiau skiriasi akademinis mokymo lygmuo (sutrikusio intelekto mokiniai tapat turinį nagrinėja bazini lygmeniu); kitais atvejais – individualizuotos programos turinys atitrūksta nuo pagrindinio ir sprendžia asmeninius uždavinius. Nežymiai sutrikusio intelekto mokiniai gebėjimų raidos pabėdis skatina konkretinti žinių lygmenį, sieti su gyvenimo praktika. Individualizuotoji programa išplaukia iš bendrosios programos, kurios turinys integruoja abi programas ir sudaro prielaidas integraliai mokinių veiklai ugdymo realybėje. Kai kuriais atvejais bendrosios programos tikslai ne galiam mokiniui yra nepasiekiami. Tada abiejų programos sąsajos laikinai nutrūksta ir mokiniai siekia individualius tikslus. Kita vertus, neretai bendrosios bei individualizuotosios programos tikslai ir mokymo lygmuo priartėja vienas prie kito, sutampa, ir ugdymo individualizavimo poreikis išnyksta (Galkienė, 2005).

II. NEŽYMIAM PROTIŠKAI ATSILIKUSI MOKINIŲ, INTEGRUOTAM BENDROJO LAVINIMO MOKYKLAM, UGDYMAS PER MATEMATIKOS PAMOKAS

2.1 Tyrimo metodika

Tyrimas sudaro dvi dalis: pedagogų, ugdančių nežymiai protiškai atsilikusius vaikus, apklausa ir matematikos pamokas, kuriose yra integruotas nežymiai protiškai atsilikusių mokinių, analizė. Apklausą sudaro 13 klausimų. 1 – 6 klausimai skirti žinioms apie pedagogus surinkti. Juose yra klausiami pedagogų lyties, išsilavinimo, kvalifikacijos kategorijos, darbo mokykloje stažo. Paskutiniai klausimai skirti pedagogų nuomonei išsakyti: su kokiomis problemomis susiduria ir kaip vertina nežymiai protiškai atsilikusių vaikų integraciją bendrojo lavinimo mokyklai.

7 – 11 klausimais norima išsiaiškinti, kiek pedagogas turi žinių ir kaip jas taiko dirbdamas su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais. Čia yra klausama, kiek grupių yra klasėje, kas yra adaptuota programa, kokias programas tenka sudaryti, kokios mokymo priemonės naudojamos, kokie mokymo metodai taikomi dirbant su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais.

Kita tyrimo dalis – matematikos pamokos, kuriose yra integruotas nežymiai protiškai atsilikęs mokinys, analizė. Stebimos 39 pamokos. Visos pamokos buvo rašomi protokolai. Protokolų sudarantys dalys: pamokos tema, klasė, tikslai (bendrieji, specialieji ugdymosi poreikiai mokiniui, korekciniai), metodai, pamokos tipas, priemonės, pamokos eiga (pamokos dalys ir laikas, mokytojos veikla su klases mokiniais, pamokos laikas, skirtas specialieji poreikiai mokiniui, mokytojos veikla su specialieji poreikiai mokiniu, specialieji poreikiai mokinio veikla, mokinio darbinumas, medžiagos atitikimas specialiesiems ugdymo poreikiams, mokinio darbo vertinimas ir skatinimas).

Pamokas buvo analizuojamos pagal tokius kriterijus:

- Kiek laiko mokinys užimtas ir kiek laiko jis neturi darbo. L
- Kiek pamokos laiko mokytoja skiria nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui.
- Kiek kartų per pamoką mokytoja prieina prie mokinio. Daugiausiai per pamoką mokytoja prie jo 6 kartus, tai vertinta 10 balais, penkis kartus – vertinta 8 balais, 4 kartus – 7 balais, 3 kartus – 5 balais, 2 kartus – 3 balais, 1 kart – 2 balais, 0 kart – 1 balais.
- Kiek laiko pamokoje mokinys dirbo aktyviai.
- Kiek laiko pamokoje medžiaga atitiko mokinio gebėjimus.
- Ar nežymiai protiškai atsilikusio mokinio pamokos tema skyrėsi nuo klases temos.
- Kokias mokymo priemones mokytojas naudojo dirbdamas su nežymiai protiškai atsilikusiu mokiniu.
- Kokius mokymo metodus ir kiek jų taikė mokytoja pamokoje, dirbdama su nežymiai protiškai atsilikusiu mokiniu.
- Ar pamokoje mokytoja vertino, skatino nežymiai protiškai atsilikusį mokinį.
- Kiek laiko pamokoje mokinys dirbo produktyviai. Laiką žymėjau minutėmis.

2.2 Respondentai

Tyrimas atliktas Raseinių rajone. Anketinėje apklausoje dalyvavo 25 pedagogai, ugdantys nežymiai protiškai atsilikusius vaikus. Pamokas buvo stebimos penkiose mokyklose, kuriose vienoje klasėje buvo integruotas nežymiai protiškai atsilikęs mokinys. Iš viso stebėta 39 pamokos.

2.3 Tyrimo rezultatai

2.3.1 Anketinis apklausos rezultatai.

Raseini rajone nežymiai protiškai atsilikusi mokini, integruot bendrojo lavinimo mokyklas, yra 56. Tai pakankamai didelis skaičius.

Pirmoji tyrimo dalis – anketinis apklausa. Ja buvo norima išsiaiškinti pedagogų, ugdančių nežymiai protiškai atsilikusius mokinius, žinias apie integruotą ugdymą.

Buvo apklausti 25 pedagogai – tiek anketą sugrąžo atgal, nors išdalyta buvo dvigubai daugiau. Buvo apklaustos 23 moterys ir 2 vyrai. Jauniausias apklaustas pedagogas buvo 22 metų, o vyriausias – 56 metų, 8 apklaustieji šį klausimą neatsakė. Bendras apklaustųjų amžiaus vidurkis – 38 metai.

Daugiausiai apklausoje dalyvavo universiteto išsilavinim turintys pedagogai – 18, aukštesnį neuniversitetinį išsilavinimą turėjo penki pedagogai, o aukštesnį – tik vienas pedagogas. Šį klausimą neatsakė vienas pedagogas.

Pagal turimas kvalifikacijos kategorijas vyravo pedagogai, turintys vyresniojo mokytojo kvalifikacijos kategoriją – 17, metodinio kvalifikacinės kategorijos turėjo penki mokytojai, o ekspertas buvo tik vienas. Vienas pedagogas neatsakė šį klausimą.

Apklausoje dalyvavusi pedagogų didžiausias darbo stažas mokykloje – 40 metų, o mažiausias – 0,5 metų, tokie pedagogai buvo net du. Apklaustųjų pedagogų darbo stažo mokykloje vidurkis – 16 metų, vienas pedagogas šį klausimą neatsakė.

Apklausoje dalyvavo vairių specialybių pedagogai, daugiausiai buvo matematikų ir pradinėse klasių mokytojų.

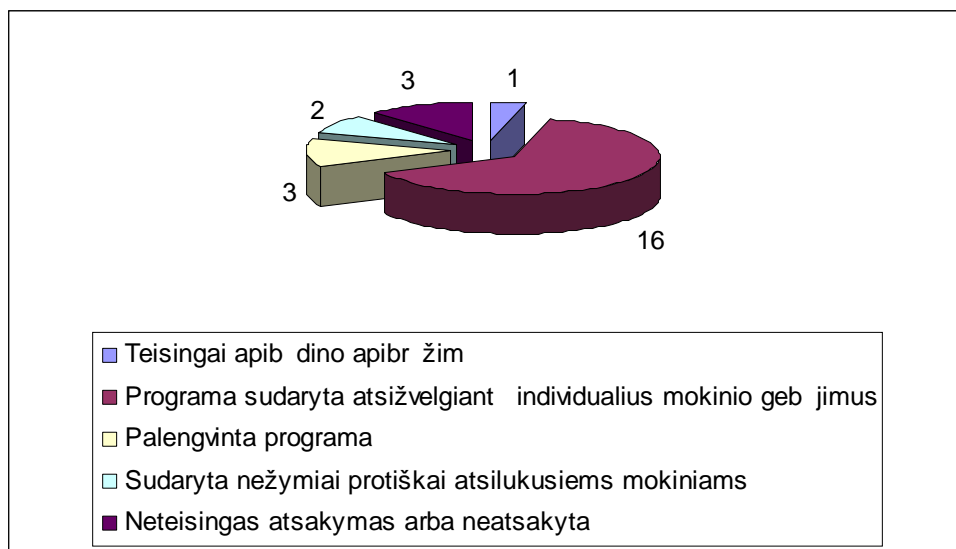
Kita apklausos dalis buvo skirta pedagogų turimoms žinioms apie darbą su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais išsiaiškinti. Klausimą, kiek klasių yra grupių, atsakė 15 apklaustųjų, kiti šį klausimą neatsakė. Dažniausias atsakymas buvo – dvi grupės – 8 apklaustieji, kad yra viena grupė, atsakė penki, o kad yra keturios grupės, atsakė du apklaustieji. Iš pedagogų atsakymų galima daryti išvadą, kad ne visi pedagogai moka diferencijuoti darbą ir nesupranta, koks reikšmingas grupių buvimas klasių.

Aštuntasis klausimas – kas yra adaptuota programa. Pasak Ališausko (2002), adaptuota programa – valstybinio išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta asmenims, turintiems specialią poreikį, ji geba jį patenkinti ir realiam mokymosi lygiui. Adaptuotos programos turinys gali būti žemesnės klasės dalyko bendroji programa arba supaprastinta tos pačios klasės, kurioje mokosi moksleivis, dalyko bendroji programa. Svarbus reikalavimas yra derinti tos klasės, kurioje moksleivis mokosi, programos supaprastintą turinį su žė-

mesni j klasi programos turiniu, leidžianiu užpildyti mokymosi spragas ir tuo pat metu „neiškristi“ iš bendrojo klasės konteksto.

Vienas iš apklaustųjų beveik tiksliai apibūdino adaptuotos programos apibrėžimą: „Konkrečiam vaikui, pagal jo esamą išsilavinimo lygį sudaryta programa, išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa“. Dauguma pašnekovų šį klausimą atsakė, kad tai programa, sudaryta atsižvelgiant į individualius mokinio gebėjimus“. Taip atsakiusių klausimui buvo net 16 apklausoje dalyvavusių pedagogų. Todėl galima teigti, kad šie pedagogai žino adaptuotos programos paskirtį. Penki pedagogai atsakė netiksliai: kad tai palengvinta programa atsakė 3 apklaustieji, kad tai programa, sudaryta nežymiai protiškai atsilikusiems mokiniams, atsakė du pedagogai, du pedagogai atsakė neteisingai („konkrečiai klasei skirta programa, programa padedanti mokytis ir supažindinti su chemijos dalyku, padedanti gyti šiek tiek žini, reikalingą praktikoje“), o vienas pedagogas šį klausimą neatsakė.

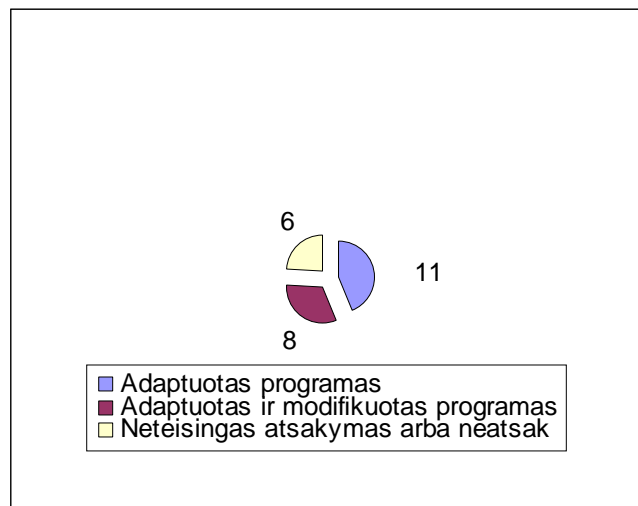
Susumavus rezultatus, galima teigti, kad pedagogai žino apie adaptuotą programą, tačiau ne visi supranta jos paskirtį ir esmę.



1 pav. Adaptuotos programos apibūdinimas, vnt.

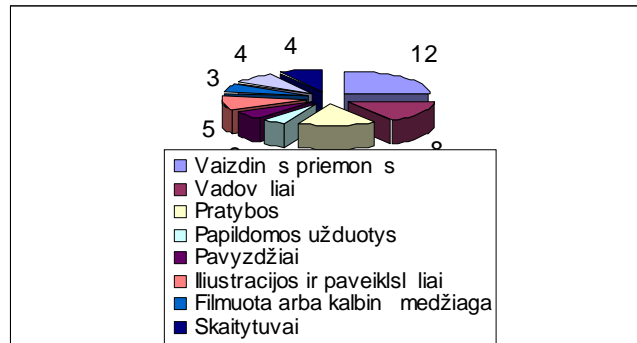
LR švietimo ir mokslo, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro sakyme dėl specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymo(si) poreikių grupei tvarkos. 2002 m. liepos 12 d. Nr.1329/98 yra nurodyta, kad nežymiai protiškai atsilikusių mokinių ugdymo programos yra adaptuojamos, jei vaikas bus ugdomas integruotai, reikia derinti Specialiąsias ir Bendrąsias programas.

Devintasis klausimas – kokias programas tenka sudaryti nežymiai protiškai atsilikusiems mokiniams. Šis klausimas buvo atsakyta vairiai. 11 pedagogų atsakė, kad tenka sudaryti adaptuotas programas, 8 pedagogai parašė, kad sudaro adaptuotas ir modifikuotas programas, kiti pateikė vairi neteisingą atsakymą (“programas su praktiniais užduotimis, kuriais rybiniais projektais ir labai minimalia teorijos apimtimi“), iš kurių matyti, kad pedagogams trūksta profesinių žinių dirbant su nežymiai protiškai atsilikusiais vaikais. Toki pedagogų atsakymų šis klausimas tikrai nesitiko, nes dirbantys pedagogai sudaro programas pagal formas, kuriose yra parašyta: adaptuota programa. Nė vienas pedagogas nenurodė, kad reikia derinti Specialias ir Bendras programas.



2 pav. Programų sudarymas nežymiai protiškai atsilikusiems mokiniams, vnt.

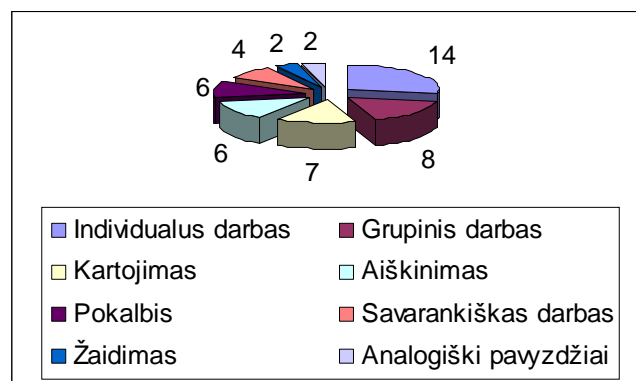
10 klausimu buvo norima išsiaiškinti, kokias mokymo priemones pedagogai naudoja dirbdami su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais. Po vieną papildomą mokymo priemonę paminėjo net 6 pedagogai – tai vaizdinės priemonės arba vadovėliai, tačiau, kokias priemones ar kokius vadovėlius naudoja, tiksliai nevardijo. Kiti pedagogai nurodė po kelias ir daugiau priemones. Vaizdines priemones paminėjo 12 pedagogų, vadovėlius – 8, pratimus – 7, papildomas užduotis – 2, pavyzdžius – 3, iliustracijas ir paveikslėlius – 5, filmuotą arba kalbinį medžiagą – 3, schemas, brėžinius ir lenteles – 4, skaitytuvus – 4 pedagogai. Buvo dar paminėta vairių mokymo priemonių, atsižvelgiant į tai, kokius dalykus pedagogas dėsto. Vienas pedagogas paminėjo, kad naudoja specialiosios mokyklos vadovėlius.



3 pav. Mokymo priemonių naudojimas, vnt.

Vienuoliktas pedagogams pateiktas klausimas – kokius mokymo metodus ar darbo būdus taiko dirbdami su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais. Garbinaitis, Štitielis (2002) tyrimas parodė, kad specialieji poreikiai mokiniams per pamokas nėra suteikiama pakankamos individualios pagalbos, mokytojai naudoja neadekvatus pagalbos būdus. Mokytojai pažymėjo, kad dažniausiai pamokoje taiko individualų darbą – šį metodą paminėjo net 14 apklaustųjų. Antras pagal populiarumą – grupinis darbas, šį metodą taikantys penki pedagogai. Dirbdami su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais, pedagogai taiko dar šiuos metodus: savarankišką darbą, pokalbį, kartojimą, žaidimą, analogiškus pavyzdžių sprendimus.

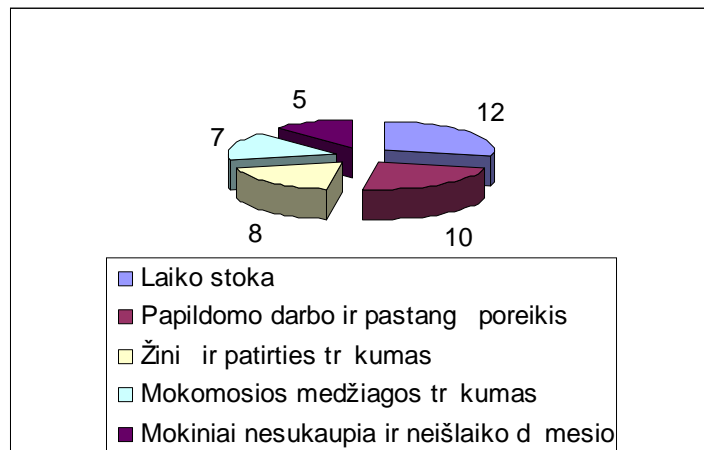
Nors mokytojai pažymi, kad dažniausiai su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais dirba individualiai, bet to neužtenka norint kokybiškai mokyti mokinius.



4 pav. Mokymo metodų taikymas, vnt

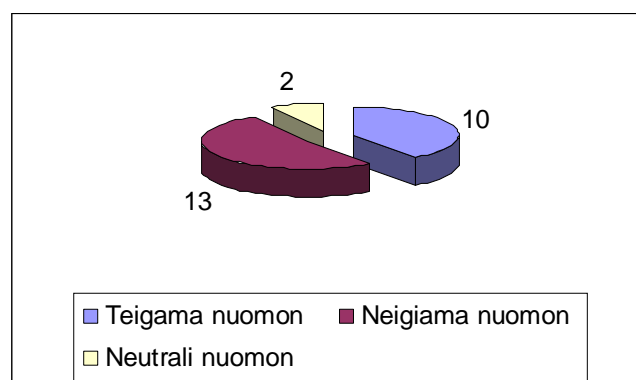
Dvyliktas klausimas turėjo padėti išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria pedagogai. Dažniausiai pasitaikanti problema – tai laiko stoka, šią problemą paminėjo 12 pedagogų. Darbas su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais reikalauja papildomo rengimosi ir pastangų, šis fak-

t kaip problem vardijo 10 apklaust j . Taip pat pedagogai prie problem priskiria žini ir patirties tr kum – 8, mokomosios medžiagos tr kum – 7 ir tai, kad mokiniai nesukaupia ir neišlaiko d mesio – 5.



5 pav. Išskylan ios problemos, vnt.

13 klausim , kaip vertina nežymiai protiškai atsilikusi vaik integracij bendrojo lavinimo mokykl , nuomon s buvo pasiskirs iusios vienodai: teigiamai vertina 10, neigiamai –13, o 2 – patenkinamai. Ši nuomon reik jo pagr sti. Dauguma pedagog vertina neigiamai, nes dirbti su tokiu mokiniu yra sunku, jam reikia skirti vis d mes ; be to kit mokini negatyvus poži ris š vaik ; tr ksta tinkamo pasirengimo dirbti su tokiu vaiku. Meijer (2003) pažymi, kad mokytojams darbui su speciali j poreiki mokiniais tr ksta g dži , praktikos, žini , mokomosios medžiagos ir laiko. Teigiamai vertino integracij d l to, kad vaikui tai naudinga, leidžia bendrauti ir augti su bendraamžiais. Vienas pedagogas pažym jo, kad reik t mokytojo pagalbininko.



6 pav. Integracijos vertinimas, vnt.

2.3.2 Anketin s apklausos išvados

- Integracija mokyklas jau vyksta keletas met , ta iau pedagogams tr ksta žini ir patirties dirbti su nežymiai protiškai atsilikusiais vaikais. Tai labai opi problema, gal jos neb t , jei integracija b t prad ta nuo pedagog parengimo darbui su tokiais mokiniais.

- Pedagogai nurodo mažai specialią priemonę, nes ji tikrai trūksta. Dažniausiai mokytojai naudoja vaizdines priemones, žemesnį klasi vadovėlius ir uždavinynus. Gauti duomenys patvirtina Meijer (2003) teiginį, kad mokytojams darbu su specialią poreiki mokiniiais trūksta mokomosios medžiagos.
- Nežymiai protiškai atsilikusi mokinių integracij bendrojo lavinimo mokykl pedagogai nevertina gerai, nes dirbti su tokiais vaikais sunku, šis darbas reikalauja papildom pastangų, laiko ir žinių. Teigiamai vertina integracij tuo atžvilgiu, kad nežymiai protiškai atsilikę mokiniai gali gyventi šeimose, neatskirti nuo tėvų.

2.3.3 Stebimų pamokų analizė

Buvo stebimas penki mokytojų darbas. Kiekvienos mokytojos darbo su nežymiai protiškai atsilikusiu mokiniu strategija buvo skirtinga, kai kuri mokytoja – per stebėjimo laiką pasikeitė. Pirmosios mokytojos pamokos tema nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui visada skyrėsi nuo klasės temų, nors kai kurios temos atitiko mokinio gebėjimus (pvz., trikampio, stačiakampio plotas). Antroji mokytoja stebėjimo pradžioje nepritaikydavo temų nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui ir jis temas aiškinimo klausydavosi kartu su klase, o tvirtinimui nusirašydavo nuo lentos. Paskui mokytoja pakeitė savo darbo strategiją ir mokinius temas aiškinimo klausydavosi kartu su klase, o savarankišką darbą atlikdavo pagal savo gebėjimus iš jam paruoštų užduočių. Trečioji mokytoja taip pat visą laiką parinkdavo kitokiems negu klasės. Ketvirtosios mokytojos mokinių visą laiką dirbdavo kartu su klase, tik ji buvo pasodinta kartu su labai gerai besimokančia mergaitė, kuri visą laiką jai padėdavo, todėl mokytoja jai didelio dėmesio neskyrė. Penktoji mokytoja visą laiką diferencijuodavo darbą: kai mergaitei tema būdavo prieinama, ji dirbdavo kartu su klase ar darydavo kokią užduotį kartu, o kai tema buvo per sunki gaudavo kitą užduotį.

Pereiname prie išsamaus darbo su kiekvienu mokiniu analizės.

Adaptuojant programą nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui, pamokos tema gali būti ta pati kaip ir klasės, gali skirtis užduotys. Jeigu pamokos tema visiškai neprieinama mokiniui, ji gali skirtis. Stebimų pamokose 20 pamokų tema nuo klasės temų skyrėsi, o 19 pamokų tema nesiskyrė. Tačiau buvo atvejai, kai tema buvo prieinama mokiniui, bet ji skyrėsi nuo klasės temų arba tema buvo per sunki, bet ji nesiskyrė nuo klasės temų. Iš to galima daryti išvadą, kad mokytojai nepakankamai gerai parenka mokomąją medžiagą.

Ar pamokos tema skyr si nuo klas s temos, pam.,

	Dažnumas	Procentai
skyr si	20	51,3
nesiskyr	19	48,7
Suma	39	100,0

Pirmasis mokinyš mokosi septintoje klasėje. Mokosi pagal adaptuotą programą, kurios pagrindinės temos: natūralieji skaičių rašymas ir skaitymas, lyginimas, apvalinimas, sudėtis, atimtis, daugyba, skaitmens vieta skaičiuje, skaičių, kurie baigiasi nuliais, daugyba, natūralieji skaičių dalyba, dalyba raštu, veiksmo atlikimo tvarka, matematinė ekskursija po parduotuvę, trupmenos ir matavimai, dešimtainės trupmenos, dešimtosios ir šimtosios, dešimtaini trupmenų apvalinimas, dešimtaini trupmenų sudėtis, atimtis, daugyba, dalyba, visų veiksmų su dešimtainėmis trupmenomis ir natūraliaisiais skaičiais uždaviniai, aritmetinis vidurkis, procentai, skaičiaus dalies radimas, viso skaičiaus radimas.

2 lentelė

Pirmojo mokinio veikla pamokos metu, min.

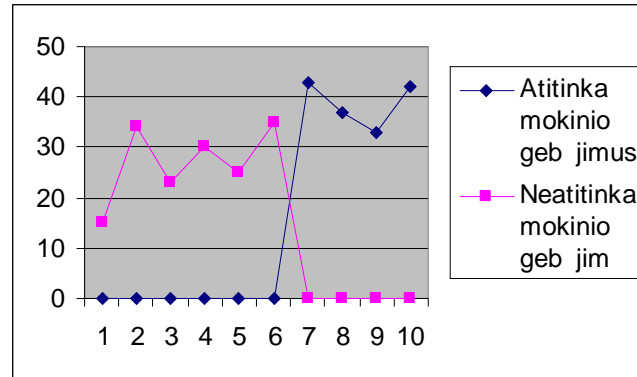
Pamokos Nr.	Klasės tema	Mokinio tema	Mokinio veikla pamokoje							Kiti darbai		Produktyviai dirbo	Neproduktyviai dirbo
			Kartu su klase		Dirbo savarankiškai		Mokytojos laikas, skirtas mokiniui	Mokytoja prie jo kart	Mokinys pamokoje aktyviai dirbo	T.	P.		
			Atitinką gebėjimus	Neatitinką gebėjimus	Atitinką gebėjimus	Neatitinką gebėjimus							
1.	Reiškinio pertvarkymas	Veiksmų eilutės	–	–	–	15 min.	6 min.	4	21 min.	14 min.	–	–	45 min.
2.	Standartinis skaičiaus išraiška	Dešimtaini trupmenai	–	–	–	34 min.	6 min.	4	40 min.	–	5 min.	–	45 min.

		n sud - tis											
3.	Kampai gauti dvi tieses perkirtus trejį	Dešimtaini trupmen dalyba	–	–		23 min.	2 min.	2	–	–	20 min.	–	45 min.
4.	Stačiakampio, kvadrato ir stačiojo trikampio plotai	Dešimtaini trupmen dalyba iš natraliojo skaičiaus	–	3 min.	–	30 min.	2 min.	2	32 min.	–	10 min.	–	45 min.
5.	Stačiakampio, kvadrato ir stačiojo trikampio plotai	Dešimtaini trupmen sud - tis ir at - imtis.	–	–	–	25 min.	1 min.	1	27 min.	–	18 min.	–	45 min.
6.	Trikampio plotas	Dešimtaini	–	–	–	35 min.	4 min.	4	10 min.		6 min.	–	45 min.

		trupme- n atim- tis											
7.	Lygiagretainio plotas	Dešim- taini trupme- n dau- gyba iš skyriaus vieneto	–	–	43 min.	–	1 min.	1	44 min.	–	1 min.	45 min.	–
8.	Kontrolinio darbo rašymas	Dešim- taini trupme- n dau- gyba	–	–	37 min.	–	3 min.	2	40 min.	–	5 min.	45 min.	–
9.	Rombo plotas	Dešim- taini trupme- n daly- ba iš na- t raliujo skai iaus	–	–	33 min.	–	5 min.	3	38 min.	–	7 min.	45 min.	–

10.	Rombo plotas	Dešimtini trupmen dalyba iš skyriaus vieneto	–	–	42 min.		3 min.	3	45 min.	–	–	45 min.	–
-----	--------------	--	---	---	---------	--	--------	---	---------	---	---	---------	---

Pirmojo mokinio visos pamokl temos skyr si nuo klasl s teml ; nors kai kurios temos ir atitiko mokinio gebl jimus, bet mokytoja j nepritaikl nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui. Pamokos temos atitiko programos temas. Mokinys kartu su klase nedirba, jis daugiausiai dirba savarankiškai. Per pamokl mokinys savarankiškai dirbo vidutiniškai 31,7 min., tai sudaro 70l pamokos. Ne visada savarankiškasis darbas atitiko mokinio gebl jimus. Per pamokl savarankiškasis darbas atitiko mokinio gebl jimus vidutiniškai tik 15,5 min., tai sudaro tik pusl savarankiškai dirbto darbo. Savarankiško darbo medžiaga tik nuo septintosios pamokos atitiko mokinio gebl jimus, o šešias pirmas pamokas medžiaga neatitiko mokinio gebl jiml . Dažniausiai tai nutikdavo todėl, kad mokiniui pritr kdavo išsamaus mokytojo aiškino. Pvz., sprendžiant veiksmil eilutes mokinys žino veiksmil atlikimo tvarkl , bet neprisimena, kaip reikia dauginti iš dviženkliai skai liaus, todėl užduotis atlieka neteisingai. Kartais mokinys per pamokl b na labai išsiblaškl s, nesukaupia d mesio ir visus veiksmus atlieka neteisingai, o mokytoja nesugeba jo nuraminti ir sudominti darbu (žr. 7 paveiksl).

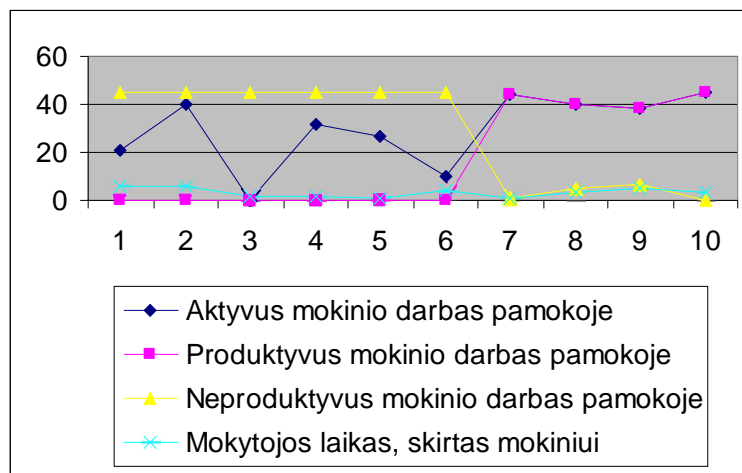


7 pav. Savarankiško darbo atitiktis mokinio geb jimams, min.

Nežymiai protiškai atsilikęs mokinys dirbdavo vidutiniškai 32 min., o savarankiško darbo medžiaga atitiko mokinio gebėjimus tik 15 minutėmis; vadina-
si, tik pusė savarankiško darbo atitiko mokinio gebėjimus.

Stebint pamokas buvo skaičiuojama, kiek kartų per pamoką mokytoja prieina prie mokinio. Vidutiniškai – 2,6 karto. Daugiausiai mokytoja prie moki-
nio priejo keturis kartus, o mažiausiai – vieną kartą. Per pamoką mokytoja nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui skirdavo vidutiniškai po tris minu-
tes.

Nežymiai protiškai atsilikęs mokinys per pamoką aktyviai dirbdavo vidutiniškai 29 min., bet produktyviai – tik 16 minutėmis; galima daryti išvadą, kad
mokomoji medžiaga per pamokas retai kada atitinka mokinio gebėjimus (žr. 8 paveikslą).



8 pav. Mokinio veiklos formos pamokoje, min.

Antrasis mokinys mokosi taip pat septintoje klasėje. Mokosi pagal adaptuotą matematikos programą. Mokinys moka sudėti ir atimti skaičius iki šimto, bet veiksmus su didesniais skaičiais atlieka skaičiuotuvu. Gerai skiria trikampį ir stačiakampį. Visiškai nesupranta tekstinius uždavinius, sunkiai orientuojasi mat sistemose. Jo programos pagrindinės temos: natūraliųjų skaičių rašymas ir skaitymas, lyginimas, sudėtis, atimtis, daugyba, dalyba; trupmenos ir matavimai, dešimtainis trupmenos, dešimtosios ir šimtosios; kampai ir jų rėšys, jų matavimas, apskritimas, skritulys, trikampis, daugiakampis, skaičiaus kvadratas, kvadrato plotas, ploto vienetai, stačiakampio plotas, paprastosios trupmenos.

3 lentelė

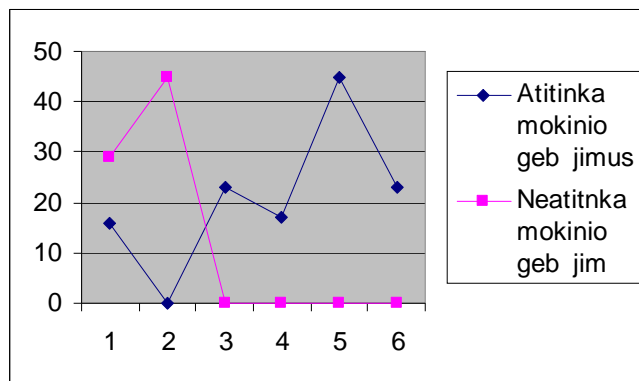
Antrojo mokinio veikla pamokos metu, min.

Pamokos Nr.	Klasės tema	Mokinio tema	Mokinio veikla pamokoje						Kiti darbai		Produktivityviai dirbo	Neproduktyviai dirbo	
			Kartu su klase		Dirbo savarankiškai		Mokytojos laikas, skirtas mokiniui	Mokytoja prie jo kart	Mokinys pamokoje aktyviai dirbo	T.			P.
			Atitinkamumą	Neatitinkamumą	Atitinkamumą	Neatitinkamumą							
1.	Reiškiniai atskliaudimas	Reiškiniai atskliaudimas	16 min.	29 min.	–	–	–	–	20 min.	–	–	16 min.	29 min.
2.	Dešimties	Dešimties	–	45	–	–	–	–	–	–	–	–	45 min.

	laipsnio skai- iaus išraiška	laipsnio skai iaus išraiška		min.									
3.	Trikampi ir keturkampi plotai	Trikampi ir ketur- kampi plotai	23 min.	–	20 min.		2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–
4.	Trikampi ir keturkampi plotai	Trikampi ir ketur- kampi plotai	17 min.	–	25 min.	–	3 min.	3	45 min.	–	–	45 min.	–
5.	Savarankiško darbo rašymas	Savaran- kiško dar- bo rašymas	45 min.	–	44 min.	–	1 min.	1	45 min.	–	–	45 min.	–
6.	Rombo plotas	Rombo plotas	23 min.	–	20 min.	–	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–

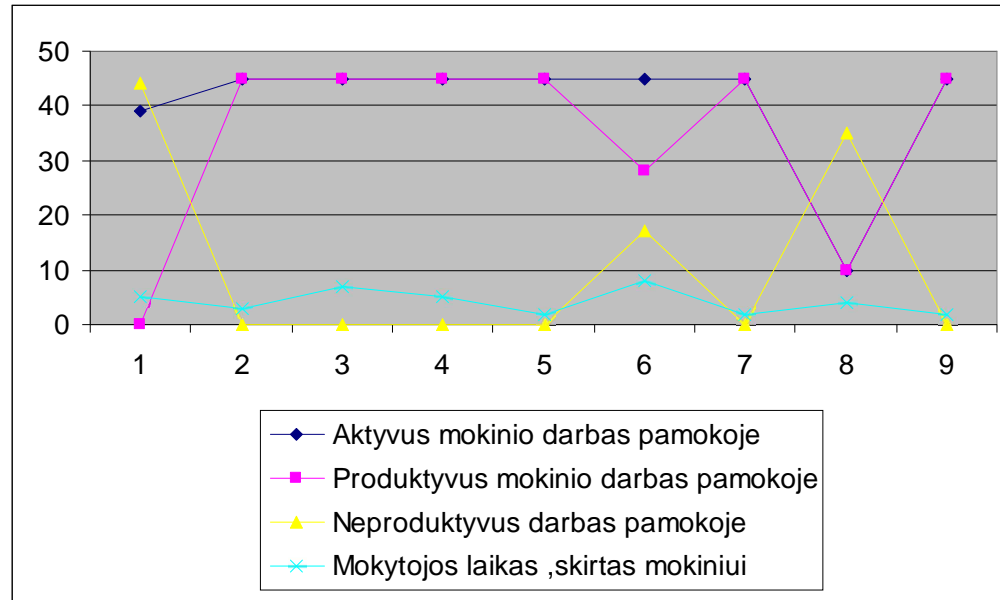
Steb tose pamokose visos pamokos mokinio temas atitiko klasės temas, tik ne visos atitiko mokinio gebėjimus. Pirmos dvi pamokos temas mokiniui buvo per sunkios. Temas galėjo atitikti, bet turėjo skirtis savarankiškas darbas. Mokinys pamokose daug laiko dirbo kartu su klase, vidutiniškai – 33 minutes, bet ne visada šis darbas atitiko neįymiai protiškai atsilikusio mokinio gebėjimus. Pirmoje pamokoje darbas su klase neatitiko mokinio gebėjimų 29 min., o antroje neatitiko visų pamokų, kitas pamokas visas darbas su klase atitiko mokinio gebėjimus.

Nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui savarankiško darbo užduotis mokytoja parengdavo individualiai, todėl jos atitikdavo mokinio gebėjimus. Mokinys per pamoką savarankiškai dirbdavo vidutiniškai 18 minučių (žr. 9 paveikslas).



9 pav. Darbas su klase, min.

Pamokos metu mokytoja prie nežymiai protiškai atsilikusio mokinio pridavo vidutiniškai po vieną kartą ir skirdavo po vieną minutą. Pirmose dviejose pamokose nebuvo produktyvaus darbo, nes pamokos temos neatitiko mokiniui sudarytos programos temų. Kitose pamokose mokinys visą laiką dirbo produktyviai, mokomosios medžiagos klausydavo kartu su klase, o savarankiškam darbui gaudavo individualias užduotis (žr. 10 paveikslas).



10 pav. Mokinio veiklos formos pamokoje, min.

Tre iasis mokinys mokosi ketvirtoje klas je, matematikos mokosi pagal adaptuot program . Mokinys sunkiai atlieka pagrindinius veiksmus: sud t , atimt , daugyb ir dalyb . Visiškai nesuvokia veiksm su matiniais skaiiais ir tekstini uždavini . Programos temos skirtos šiems dalykams sisavinti.

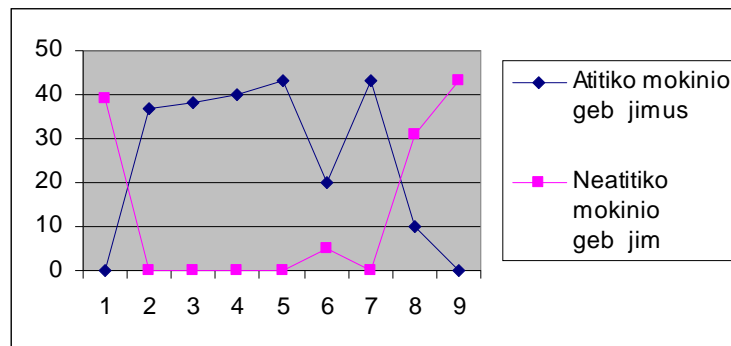
4 lentel

Tre iojo mokinio veikla pamok metu, min.

Pamokos Nr.	Klas s tema	Mokinio tema	Mokinio veikla pamokoje							Kiti darbai		Pro-dukty-viai dirbo	Nepro-dukty-viai dirbo
			Kartu su klase		Dirbo sava-rankiškai		Mokytojos lai-kas, skirtas mo-kiniui	Mokytoja pri jo kart	Mokinys pamokoje aktyviai dirbo	T.	P.		
			Ati-tinka geb - jimus	Neati-tinka geb - jim	Ati-tinka geb - b ji mus	Ne-ati-tinka geb - jim							
1.	Dalybos mo-kymas iš apva-li dešim i	Dalybos mokymas iš apvali dešim i	–	–	–	39 min.	5 min.	5	39 min.	–	1 min.	0	44 min.
2.	Tekstini už-	Tekstini	5 min.	–	37	–	3 min.	3	45 min.	–	–	45 min.	–

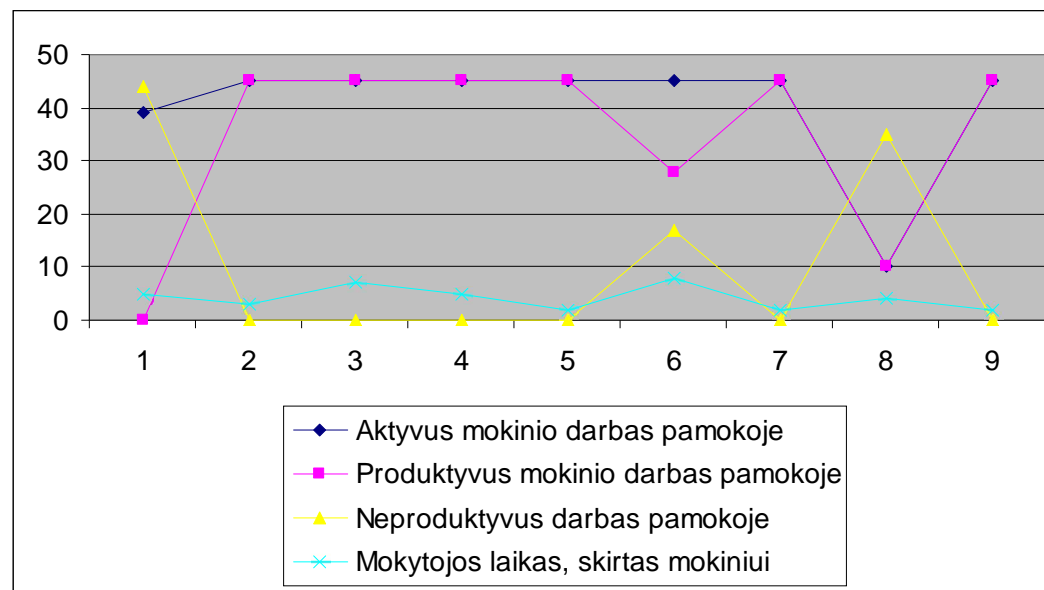
	davini sprendimas	uždavini sprendimas			min.								
3.	Dviženkliai i daugyba	Dviženkliai i daugyba	–	–	38 min.	–	7 min.	5	45 min.	–	–	45 min.	–
4.	Dalyba	Dalyba lygias dalis	–	–	40	–	5 min.	4	45 min.	–	–	45 min.	–
5.	Savarankiško darbo rašymas	Savarankiško darbo rašymas	45 min.	–	43 min.	–	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–
6.	Apibendrinamoji pamoka	Apibendrinamoji pamoka	–	12 min.	20 min.	5 min.	8 min.	6	45 min.	–	–	28 min.	17 min.
7.	Testo rašymas	Testo rašymas	45 min.	–	43 min.	–	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–
8.	Triženkliai i dalyba	Triženkliai i dalyba	–	–	10 min.	31 min.	4 min.	4	10 min.	–	–	10 min.	35 min.
9.	Daugybės veiksmi	Daugybės veiksmi.	–	–	–	43 min.	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–

Steb tose pamokose mokinio temas atitiko klas s tem , tik ne visos atitiko mokinio geb jimus. Keturiuose pamokose mokinsys dirbo kartu su klase, ki- tose pamokose daugiausiai dirbo savarankiškai. Per pamok mokinsys savarankiškai dirbo vidutiniškai 39 minutes, tai sudaro 87 pamokos. Mokinio geb jimus atitiko 26 min. savarankiškai dirbto darbo (žr. 11 paveiksl).



11 pav. Savarankiško darbo atitiktis mokinio geb jimams, min.

Mokytoja per pamok prie mokinio pri jo vidutiniškai po keturis kartus ir skyr po keturias minutes. Per pamok mokinsys aktyviai dirbo vidutiniškai 43 minutes, taigi beveik vis pamok , o produktyviai dirbo 34 minutes (žr. 12 paveiksl).



12 pav. Mokinio veiklos formos pamokoje, min.

Ketvirtasis mokinyš mokosi penktoje klasėje, mokosi pagal adaptuotą matematikos programą, kurios temos yra tokios: natūralieji skaičiai sudėtis, atimtis, daugyba ir dalyba, jė skaitymas ir lyginimas, kampai ir jų rėšys, trikampiai, daugiakampiai, kvadrato, stačiakampio plotai, erdviniai kūnai, trupmeniniai skaičiai, dešimtaini trupmenų sudėtis ir atimtis.

5 lentelė

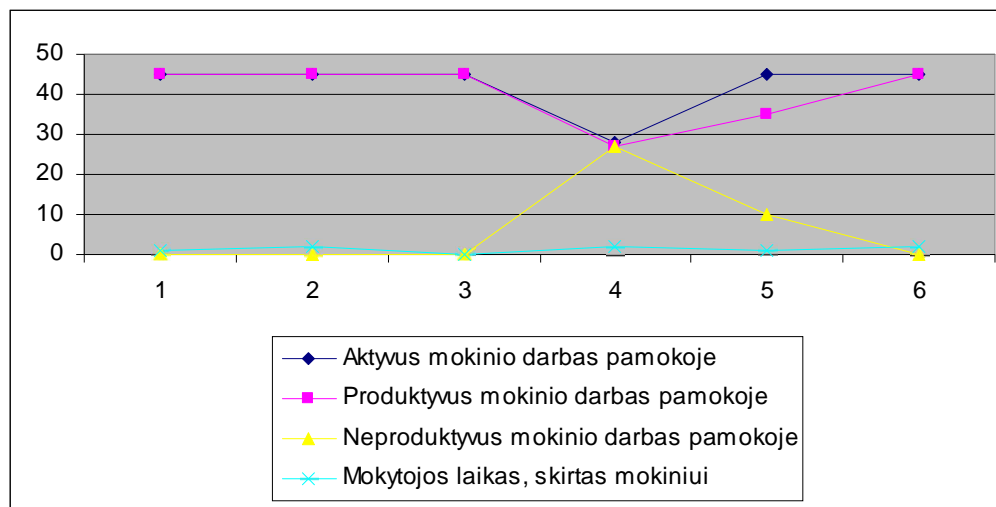
Ketvirtojo mokinio veikla pamokos metu, min.

Pamokos Nr.	Klasės tema	Mokinio tema	Mokinio veikla pamokoje						Kiti darbai		Produktyviai dirbo	Reproduktyviai dirbo	
			Kartu su klase		Dirbo savarankiškai		Mokytojos laikas, skirtas mokiniui	Mokytoja prie jo kart	Mokinys pamokoje aktyviai dirbo	T.			P.
			Atitinkamumas	Neatitinkamumas	Atitinkamumas	Neatitinkamumas							
1.	Dešimtaini trupmenų sudėtis	Dešimtaini trupmenų sudėtis	45 min.	–	32 min.	–	1 min.	1	45 min.	–	–	45 min.	–
2.	Dešimtaini trupmenų sudėtis	Dešimtaini trupmenų sudėtis	45 min.	–	21 min.	–	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–

		d tis											
3.	Dešimtini trupmen atimtis	Dešimtini trupmen atimtis	45 min.	–	34 min.	–	0 min.	0	45 min.	–	–	45 min.	–
4.	Tekstini uždaviniai sprendimas	Tekstini uždaviniai sprendimas	28 min.	27 min.	–	27 min.	2 min.	2	28 min.	–	–	28 min.	27 min.
5.	Dešimtini trupmen daugyba	Dešimtini trupmen daugyba	35 min.	10 min.	16 min.	–	1 min.	1	45 min.	–	–	35 min.	10 min.
6.	Dešimtini trupmen daugyba, atimtis ir sudėtis	Dešimtini trupmen daugyba, atimtis ir sudėtis	45 min.	–	26 min.	–	2 min.	2	45 min.	–	–	45 min.	–

Steb tose pamokose mokinio temas atitiko klas s tem , tik ne visos atitiko mokinio geb jimus. Mokinio veikla buvo tokia pati kaip ir klas s. Dirbant kartu su klase pamokos tema vidutiniškai 40 min. atitiko mokinio geb jimus, tai sudaro 90 pamokos. Mokinys per pamok savarankiškai dirbo vidutiniškai 26 min., tai sudaro 57 pamokos. Savarankiškas darbas i per pamok atitiko mokinio geb jimus vidutiniškai 21,5 min.

Pamokos metu mokytoja labai mažai kada skirdavo d mes nežymiai protiškai atsilikus mokin , bet mokinys s d davo kartu su labai gerai besimo-kan ia mergaite, kuri jam pad davo. Daug laiko pamokose mokinys dirbdavo produktyviai. Produktyvaus ir aktyvaus darbo laikas sutampa, vadinasi, kai medžiaga atitinka mokinio geb jimus, tai ir darbas b na aktyvus (žr. 13 paveiksl).



13 pav. Mokinio veiklos formos pamokoje, min.

Penktasis mokinys mokosi šeštoje klasėje pagal adaptuotą programą, kurios pagrindinės temos: numeracijos, sudėtis ir atimties kartojimas; daugybos ir dalybos kartojimas; skaičių palyginimas; šešiaženkliai skaičiai; dešimtaini skaičiai sudėtis, atimtis, daugyba ir dalyba.

6 lentelė

Penktojo mokinio veikla pamokos metu, min.

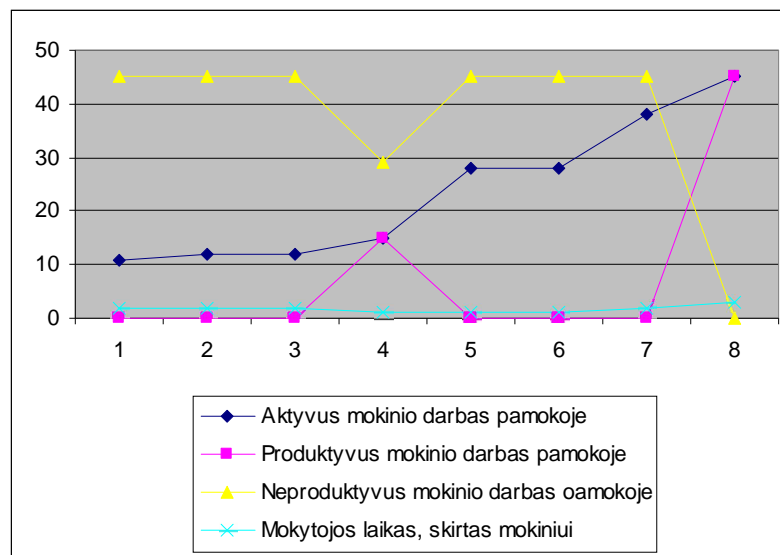
Pamokos Nr.	Klasės tema	Mokinio tema	Mokinio veikla pamokoje							Kiti darbai		Produktyviai dirbo	Reproduktyviai dirbo
			Kartu su klase		Dirbo savarankiškai		Mokytojos laikas skirtas mokiniui	Mokytoja priėjo kart	Mokinys pamokoje aktyviai dirbo	T.	P.		
			Atitinkamumą	Neatitinkamumą	Atitinkamumą	Neatitinkamumą							
1.	Koordinatiškumas, taško vaizdavimas	Matiniai skaičiai, skaičių palyginimas	–	18 min.	–	25 min.	2 min.	2	11 min.	–	–	0	45 min.
2.	Koordinatiškumas,	Koordinatiškumas	–	26 min.	–	17 min.	2 min.	2	12 min.	–	–	0	45 min.

	taško vaizdavimas	tuma, taško vaizdavimas.											
3.	Briaunainiai	Koordinati plokštumos vaizdavimas	–	45 min.	–	17 min.	2 min.	2	12 min.	–	–	–	45 min.
4.	Briaunainiai	Dešimtaini trupmen sudėtis	–	29 min.	15 min.	–	1 min.	1	15 min.	–	–	15 min.	29 min.
5.	Prizma, stačiakampis greitasienis	Dešimtaini trupmen atimtis	–	17 min.	–	27 min.	1 min.	1	28 min.	–	–	–	45 min.
6.	Kubas	Dešimtaini trupmen atimtis	–	–	–	44 min.	1 min.	1	28 min.	–	–	–	45 min.
7.	Trio skaičiai	Dešimtaini trup-	–	–	–	43 min.	2 min.	2	38 min.	–	–	–	45 min.

		men atim- tis											
8.	Prizm , sta- iakampis gre- tasienis	Dešimtai- ni trup- men dau- gyba	–	–	42 min.	–	3 min.	3	43 min.	–	–	45 min.	–

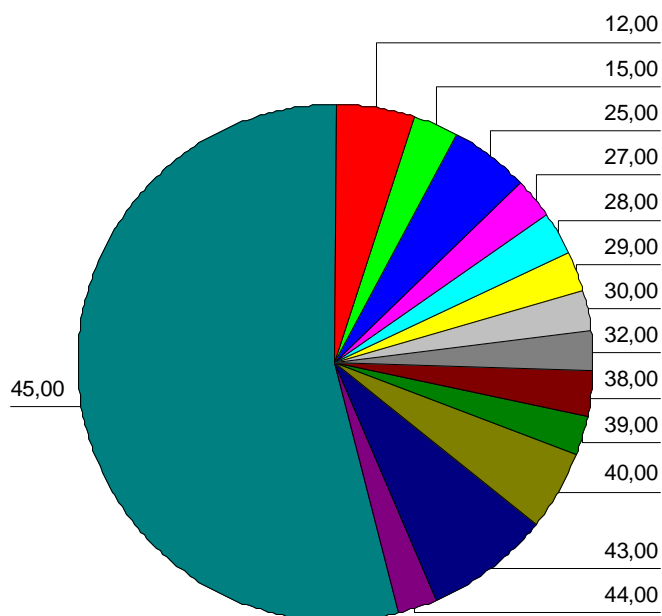
Šiose steb tose pamokose dažnai mokin s, pagal program suplanuotos temos neatitikdavo klas je mokom tem . Mokytoja spontaniškai parinkdavo užduotis ir jas duodavo mokiniui. Pamokoje mokytoja mažai skirdavo laiko nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui.

Per pamok mokin aktyviai dirbdavo vidutiniškai 23 min., tai sudaro 51 pamokos, o produktyviai dirbdavo tik 8 minutes. Produktyvaus darbo buvo tik dviejose pamokose (žr. 14 paveiksl).



14 pav. Mokinio veiklos formos pamokoje, min.

Norint išsiaiškinti, ar pamoka buvo naudinga mokiniui, pirmiausia reikia žinoti, kiek laiko per pamoką buvo užimtas, nes būna atvejai, kai mokytojas, dirbdamas su visa klase, neskiria dėmesio nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui. Stebėdama pamokas tai ir fiksuojau. Apskaičiavus vidurkį, gauname, kad mokiniai per pamokas buvo užimti 39 vidutiniškai minutes, manau, kad tai pakankamai geri rezultatai. Mažiausiai per pamoką mokinys buvo užimtas 12 minutėmis, taip buvo per dvi pamokas, daugiausiai užimtas mokinys buvo 45 minutes, tai pasikartojė net 21 pamoką (žr. 15 paveikslą).

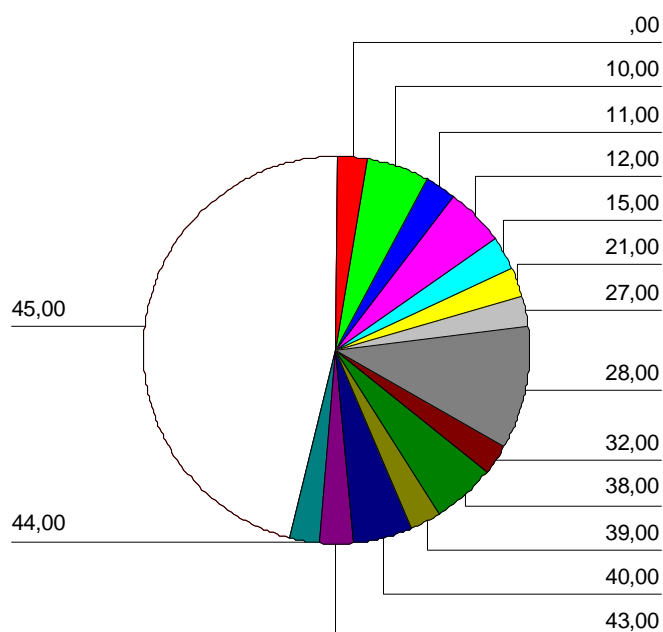


15 pav. Mokinio užimtumas pamokoje, min.

Išsiaiškinus, kiek laiko mokinys buvo užimtas ir kiek laiko jam skyrė mokytoja, svarbu žinoti, kiek laiko jis dirbo aktyviai. Mokinys per pamoką aktyviai dirbo vidutiniškai 35 minutes (žr. 7 lentelę). Daugiausiai aktyviai dirbo per pamoką 45 minutes ir taip buvo net 18 pamokų. Per vieną pamoką mokinys dirbo visiškai neaktyviai, per dvi pamokas – tik 10 minutėmis aktyviai (žr. 16 paveikslą).

Mokinio aktyvus darbas pamokoje, min.

Vidurkis	34,7179
Džniausiai pasikartojantis skaičius	45,00

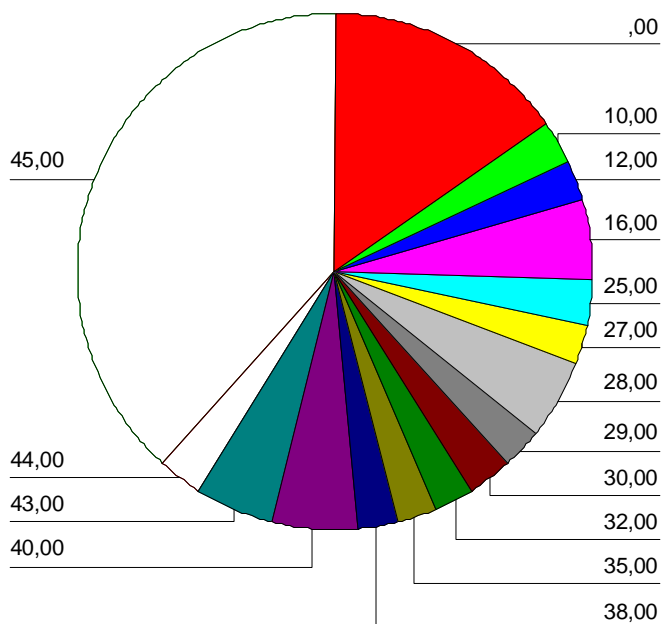
**16 pav.** Aktyvus mokinio darbas pamokoje, min.

Ugdymo prieinamumas yra vienas svarbiausių veiksnių, galinčių garantuoti atvirą erdvę moksliviams dalyvauti visaverčiai ugdymo ir ugdymosi veikloje, formuoti saugumo bendruomenę ir pasitikėjimo savimi jausmus (Galkienė, 2003).

Stebėdama pamokas fiksuojau, kiek laiko medžiaga atitiko mokinio gebėjimus. Per pamoką medžiaga mokinio gebėjimus atitiko vidutiniškai 31 minutę (žr. 8 lentelę). Penkiolikoje pamokose medžiaga atitiko mokinio gebėjimus net 45 minutes. Šešiose pamokose medžiaga visiškai neatitiko mokinio gebėjimų (žr. 17 paveikslą).

Kiek laiko pamokoje medžiaga atitiko mokinio gebėjimus, min.

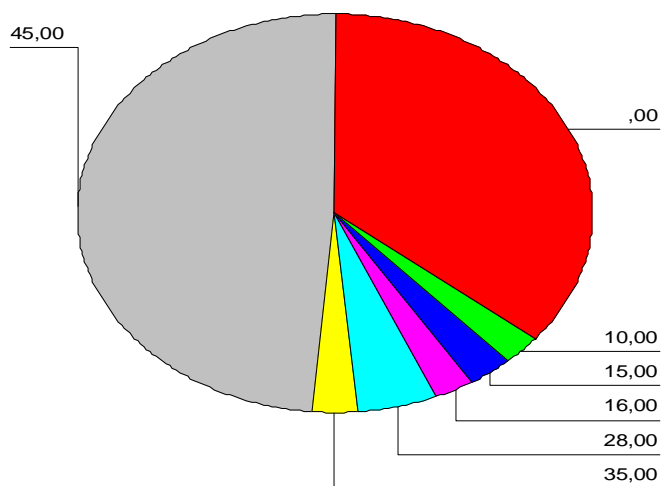
Vidurkis		31,0513
Džiausiai pasikartojantis skaičius		45,00



17 pav. Medžiagos atitiktis mokinio gebėjimams, min.

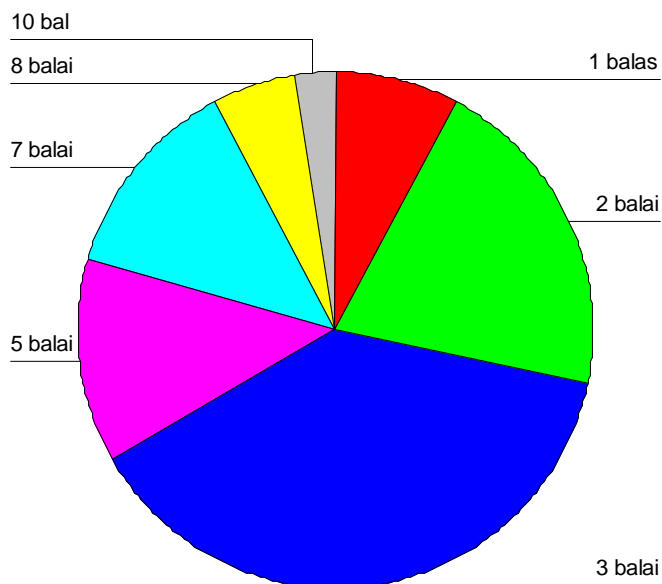
Nors medžiaga ir atitikdavo mokinio gebėjimus, bet dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, nepakankamo mokytojos aiškinimo, mokinys per pamoką ne visą laiką dirbdavo produktyviai.

Per pamoką mokinys produktyviai dirbdavo vidutiniškai 25 minutes. Tik pusę pamokos nežymiai protiškai atsilikęs mokinys dirbo visą pamoką produktyviai, o keturiolikoje pamokos visiškai nebuvo produktyvaus darbo (žr. 18 paveikslą).



18 pav. Produktyvus darbas pamokoje, min.

Išsiaiškinusi, kiek laiko mokinys per pamoką būna užimtas, fiksavau, kiek kartų mokytoja per pamoką priėjo prie mokinio. Gautus rezultatus vertinau balais pagal dešimties balų sistemą. Visų balų vidurkis – tik 2,28. Mano nuomone, tai labai mažas vidurkis. Dažniausiai (net 15 kartų) pasikartojantis balas – 3. Dešimt balų gavo mokytoja tik per vieną pamoką, aštuonis balus – per dvi pamokas, 7 balus – per 5 pamokas, penkis balus – per 5 pamokas, du balus – per 8 pamokas, 1 balas – per 3 pamokas (žr. 19 paveikslą 1).



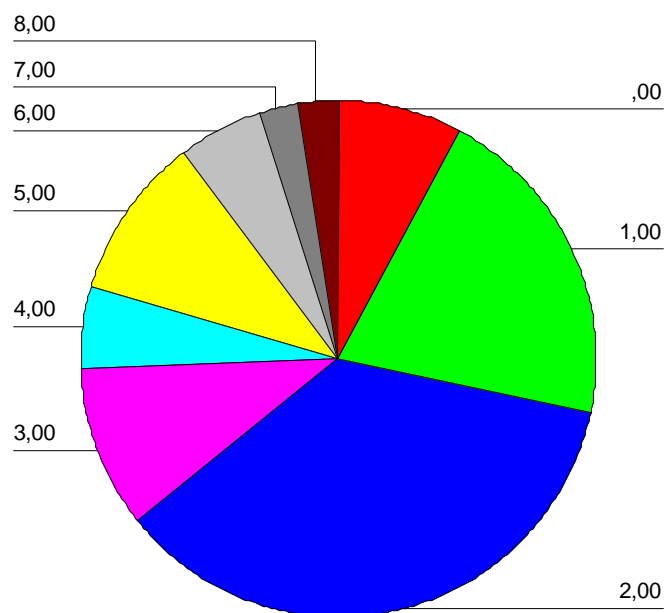
19 pav. Kiek kartų mokytoja per pamoką priėjo prie nežymiai protiškai atsilikusio mokinio, bal.

Kitas dominantis klausimas – kiek laiko mokytoja per pamoką skiria stebimam mokiniui. Mokytoja per pamoką mokiniui skiria vidutiniškai 2,6 minutes (žr. 9 lentelė). Dažniausiai mokytoja per pamoką skiria po dvi minutes. Net per tris pamokas mokytoja neskyrė jam nė vienos minutės. Daugiausiai mokytoja per pamoką mokiniui skyrė 8 minutes, bet tai buvo tik per vieną pamoką (žr. 20 paveikslas 1).

9 lentelė

Mokytojos laikas, skirtas mokiniui, min.

Vidurkis	2,6410
Vidurinis skaičius	2,0000



20 pav. Mokytojos laikas skirtas mokiniui, min.

Mokinių skatinimas ir pagyrimas suteikia mokiniams noro dirbti, pasitikėjimo savo jėgomis. Iš 39 stebimų pamokų mokytoja skatino mokinius 23 pamokose, vertino tik vienoje iš jų, o vertino ir skatino – taip pat vienoje pamokoje; nei vertino, nei skatino – 14 pamokų.

Ar pamokoje mokytoja vertino, skatino mokin , kart.

	Dažnumas	Procentai
vertino ir skatino	1	2,6
vertino	1	2,6
skatino	23	59,0
nevertino ir neskatino	14	35,9

Per vien pamok mokinys daugiausiai sulauk penki paskatinim . Mokytoja per pamokas mokin vertino arba skatino vidutiniškai po vien kart . Manau, kad šie rezultatai n ra geriausi, jie rodo, kad mokiniai mažai skatinami per matematikos pamokas.

Mokinio vertinimas ir skatinimas, kart.

	Minimu- mas	Maksimu- mas	Vidurkis
Kiek kart vertino ar skatino pamokoje mokin ?	,00	5,00	1,0769

Dažniausiai pamokose buvo taikomi tokie mokymo metodai: savarankiškas darbas; individualus aiškinimas; demonstravimas; aiškinimas kartu su klase. Per pamok mokytoja naudojo vidutiniškai du ugdymo metodus, daugiausiai per pamok buvo naudojami trys ugdymo metodai – 13 pamok , vienas ugdymo metodas buvo naudojamas devyniose pamokose.

Metod taikymas pamokoje, vnt.

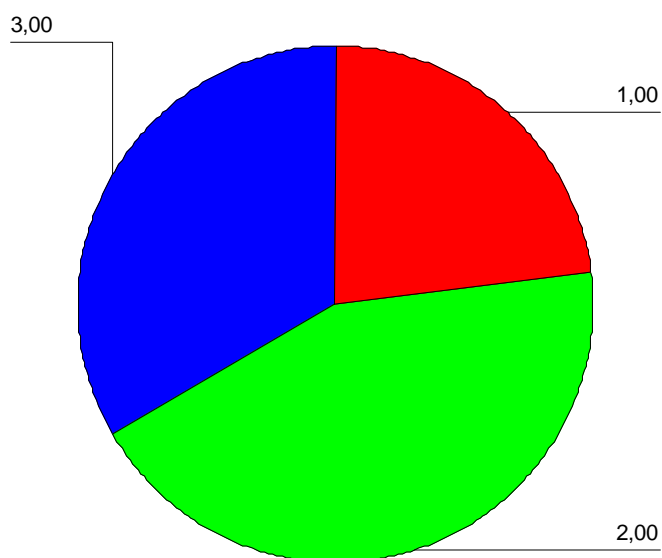
Vidurkis		2,1026
Vidurinis skai ius		2,0000
Minimu- mas		1,00
Maksimu- mas		3,00

Išsamesni duomenys pateikiami 13 lentelėje ir 21 paveiksle

13 lentelė

Metodų taikymas pamokoje, vnt.

Metodų kiekis	Dažnumas	Procentai
1,00	9	23,1
2,00	17	43,6
3,00	13	33,3
Total	39	100,0



21 pav. Ugdymo metodų kiekis, vnt.

Stebėtos pamokose buvo naudojamos tokios mokymo priemonės: žemesni klasi vadov liai ir uždavinynai – 10 pamok ; tos pa ios klas s vadov liai ir uždavinynai – 12 pamok ; individualiai parengtos užduotys – 14 pamok ; specialiosios mokyklos vadov liai – 1 pamoka; naudojo kelias mokymo priemones – 2 pamokos. Mokytojai retai naudoja specialias mokymo priemones

tikriausiai, todėl, kad mokyklose jį labai trūksta. Mokytojai darbui su nežymiai protiškai atsilikusių mokinių rengia individualias užduotis.

Priemonių vietoje pamokos nepasižymi. Daugiausiai per pamoką buvo naudojamos trys priemonės. Per pamoką mokytoja naudoja vidutiniškai dvi priemones.

Išvados

- Respublikoje gana gerai sutvarkyta statyminė bazė, leidžianti nežymiai protiškai atsilikusius mokinius ugdyti integruotai bendrojo lavinimo mokykloje.
- Mokytojai, dirbantys su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais bendrojo lavinimo mokykloje, yra geranoriški šie mokiniai atžvilgiu, tačiau kai kuriems iš jų trūksta teorinių žinių bei mokymo priemonių. Daug pastangų pedagogai deda rengdami mokymus, medžiagą individualiam darbui, ir mokytojai tai pažymi kaip vieną iš sunkumų dirbant su šiais vaikais. Tai pakankamai opi problema. Pamokos metu pedagogai naudoja tokias mokymo priemones: žemesnį klasių vadovėlius, tos pačios klasės vadovėlius ir uždavinyneus, individualiai parengtas užduotis, pastarosios buvo naudojamos trečdalyje pamokų.
- Mokytojų atsakymai anketos klausimus ir pamokos stebėjimas parodė, kad integruotoje klasėje menka mokymo metodų įvairovė. Anketose mokytojai pažymėjo, kad, dirbdami su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais, taiko tokius mokymo metodus ar darbo būdus: individualų darbą, grupinį darbą, kartojimą, pokalbį, aiškinimą, savarankišką darbą. Stebėdami tose pamokose mokytojai, dirbdami su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais, taikė šiuos mokymo metodus: savarankišką darbą, individualų aiškinimą, demonstravimą, aiškinimą visos klasės mokiniams. Anketinė apklausa ir stebėjimo pamokos rezultatai sutampa, bet ir yra daug neatitikimų. Anketinėje apklausoje tik du pedagogai pažymėjo, kad taiko savarankišką darbą, o stebėdami tose pamokose nežymiai protiškai atsilikę mokiniai dažniausiai visose pamokose dirbdavo savarankiškai.
- Nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui svarbu, kad pamokos tema atitiktų mokinio gebėjimus. Nuo to priklauso ir mokinio darbingumas. Stebėdami tose matematikos pamokose, kuriose buvo integruotas nežymiai protiškai atsilikusių mokinių, pamokos tema ne visada parenkama pagal mokinio gebėjimus, taip pat ne visada atitiko temas, kurios numatytos adaptuotojoje programoje. Vieno mokinio pamokos tema tik nuo septintosios pamokos atitiko mokinio gebėjimus, kito mokinio pirmąsias dvi pamokos temas buvo per sunkios, trečiojo mokinio pamokose ne visada laikoma tema atitinkdavo jo gebėjimus, ketvirtasis mokinių iš šešių stebėjimo pamokų dvi pamokas dirbo neproduktyviai, penktasis mokinių produktyviai dirbo tik dviejuose pamokose.
- Visose stebėdami tose pamokose trūko mokinio skatinimo, kuris suteikia pasitikėjimą savo jėgomis ir pakelia darbingumą. Mokytojai per pamokas mokinį vertino arba skatino vidutiniškai po vieną kartą. Tik per vieną pamoką iš 39 stebėjimo mokinių sulaukė penki paskatinimų.
- Nežymiai protiškai atsilikusių mokinių pamokoje buvo užimtas vidutiniškai 39 minutes, iš jų aktyviai dirbo 35 minutes, o medžiaga pamokoje atitiko mokinio gebėjimus 31 mi-

nut . Taigi rezultatai rodo, kad mokinys ne vis pamokos laik b na užimtas. Mokytoja mokiniui skiria 2,6 minu i pamokos laiko ir prieina prie jo du kartus.

- Ne visada aktyvus mokinio darbas rodo, kad pamokoje mokinys dirba produktyviai, taip pat medžiaga gali atitikti mokinio geb jimus, bet darbas gali b ti neproduktyvus d l vairiausi priežas i . Pirmasis mokinys pamokoje produktyviai dirbo vidutiniškai tik 16 minu i ; nors kitos temos ir atitiko mokinio geb jimus, bet tr ko mokytojos aiškinimo ir tod l nebuvo produktyvaus darbo. Antrasis mokinys pirmose dviejose pamokose dirbo neproduktyviai, kitose darbas buvo produktyvus. Tre iasis mokinys per pamok produktyviai dirbo vidutiniškai 34 minutes, ketvirtasis beveik visas pamokas dirbo produktyviai, o penktasis mokinys tik 8 minutes. Susumav rezultatus, gauname, kad mokiniai per pamokas produktyviai dirbdavo vidutiniškai apie pus pamokos, o medžiaga atitikdavo mokinio geb jimus 31 minut . Iš ši duomen galima daryti išvad , kad mokytojos nepakankamai d mesio skiria nežymiai protiškai atsilikusiam mokiniui. Produktyviausiai pamokoje mokinys dirbo, kai buvo taikomas bendradarbiavimo metodas.
- Nežymiai protiškai atsilik mokiniai pamokose daug laiko dirbdavo savarankiškai – vidutiniškai 30 minu i , bet ne visada savarankiškas darbas atitikdavo mokinio geb jimus. Per pamok savarankiškas darbas neatitikdavo mokinio geb jim vidutiniškai 12 minu i . Tai sudaro beveik pus savarankiško darbo laiko.
- Iškelta hipotez , kad nežymiai protiškai atsilikusi mokini darbas per matematikos pamokas yra ne visada produktyvus, pasitvirtino.

Rekomendacijos

- Mokytojas nežymiai protiškai atsilikus vaikui turėtų orientuotis ne tik epizodiškai, bet numatyti pagalbą visos pamokos metu.
- Nežymiai protiškai atsilikę mokiniai dėl atminties sutrikimų pamiršta anksčiau mokytą medžiagą, todėl mokytojas pamokoje, kai su klase tikrina namų darbus ar atlieka kitus darbus turėtų skirti parengiamuosius pratimus, kurie padėtų suvokti naują medžiagą.
- Pedagogai, kurio klasėje yra integruotas nežymiai protiškai atsilikęs mokinys planuodamas pamokas turėtų numatyti daugiau laiko su šiuo mokiniu ir neapsiriboti vien tik užduoties nurodymu, rasti laiko supažindinimui su nauja medžiaga.
- Tyrimo metu išryškėjo, kad produktyviausiai dirbo mokiniai, kuriems buvo taikomas bendradarbiavimo metodas. Šis metodas galėtų būti plačiau naudojamas, ypač kaip vienas iš pagalbos būdų.
- Institucijoms, atsakingoms už integruotą ugdymą, rekomenduotumėm organizuoti pedagogų švietimo darbo su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais metodinį ir būdų klausimus, supažindinti su jau taikoma metodika, siekti, kad tokie mokiniai būtų traukiami grupinio darbo.
- Mokinio skatinimas, pagyrimas suteikia emocinį pasitenkinimą. Pedagogams rekomenduojame naudoti daugiau skatinimo pagyrimo priemones, skatinti mokinius pasitikėti jais savimi.
- Pedagogai daug laiko sugaišta rengdami mokomąją medžiagą. Institucijoms, atsakingoms už integruotą ugdymą rekomenduotumėm paruošti daugiau mokomųjų priemonių dirbant su nežymiai protiškai atsilikusiais mokiniais.

Literat ra

1. Ališauskas, A. (1996). *Vaik vystymosi ypatingum pažinimas ir vertinimas*. Šiauliai.
2. Ališauskas, A. (2001). Speciali j ugdymosi poreiki tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: poky i analiz // *Speciali j poreiki vaik pažinimas ir ugdymas*. Šiauliai. P. 6-11
3. Ališauskas, A. (2002). *Vaik raidos ypatingum ir speciali j ugdymo(si) poreiki vertinimas*. Šiauliai
4. Ališauskas, A., Miltenien , L. (2001). Speciali j mokymosi poreiki tenkinimas: mokini poži ris. *Specialusis ugdymas*. 6-15
5. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai // *Specialusis ugdymas*. Nr. 2(7). P. 6-23.
6. Barkauskait , M., Grincevi en , V., Indrašien , V., P kinskait R.(2004) . *Speciali j poreiki vaik ugdymas*. Vilnius
7. Elijošien , I. (1998). Vaikai, turintys intelekto sutrikim . *Speciali j poreiki vaikai*. Šiauliai
8. Garšvien , A., Ivoškuvien , R.(1993). *Logopedija*. Vadov lis specialiosios pedagogikos studentams. Kaunas. Šviesa
9. Garbin i t , I., Štiti lien . O. (2002). Speciali j poreiki mokini matematinio ugdymo organizavimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje // *Specialusis ugdymas*. 2002. Nr. 2(7). P. 87-92
10. Galkien , A. (2003). *Pedagogin s veika integruoto ugdymo s lygomis*. Šiauli universiteto leidykla
11. Galkien , A (2005). *Heterogenini grupi didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauli universiteto leidykla
12. Gudonis, V. (1993). Integracija – vairiapus problema. *M s žodis*, 1, 18-20
13. Kasparavi en , G., Sabaliauskien , R., Rimkien , R.(2002). *J s nevieni*. Vilnius
14. Kaffemanien , I. (2006). *Negal s ir socialin s gerov s tyrim metodologiniai aspektai*. Šiauli universiteto leidykla
15. Labinien , R ., Aidukien , T. (2003). Speciali j poreiki vaik ugdymo tendencijos// Informacinis leidinys“ *Švietimo naujienos*“geg.14, priedas “Mes esame“ Nr. 2
16. *Lietuvos Respublikos Ne gali j socialin s integracijos statymas*.2004 m. geguž s 11d.. Nr.IX- 2228.ŽIN.2004.Nr.83-2983

17. Lietuvos Respublikos Švietimo statymo pakeitimo statymas. 1998m. liepos 2 d. Nr. VIII-854. Žin., 1998, Nr. 67-1940
18. Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo statymas. 1998m. gruodžio 15d. Nr. VI-II-969. Žin. 1998. Nr. 115- 3228
19. Lietuvos Respublikos Vaiko teisi apsaugos pagrind statymas. 1996m. kovo 14 d. Nr. I – 1234. Žin. 1996. Nr. 33- 807.
20. LR švietimo ir mokslo, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialin s apsaugos ir darbo ministro sakymas d l speciali j poreiki asmen sutrikim ir j laipsni nustatymo ir speciali j poreiki asmen priskyrimo speciali j ugdymo(si) poreiki grupei tvarkos. 2002 m. liepos 12d. Nr. 1329/98. Žin. 2002. Nr. 84-3672
21. Miltenien , L. (2003). T v vaidmuo tenkinant mokini specialiuosius ugdymo poreikius: t v ir pedagog poži ri divergencija. *Speciali j poreiki vaik ugdymo ir gyvenimo kokyb* . Tarptautin s mokslin s konferencijos tez s. Šiauli universiteto leidykla
22. Melien , R., Ruškus, J., Elijošien , L. (2003). Didaktini paradigm realizavimas mokant speciali j ugdymo (si) poreiki turin ius vaikus: steb jimo bendrojo lavinimo mokyklos klas je duomenys. *Specialusis ugdymas*. 2003. nr. 2(9)
23. Meijer, C.J. (2003). Inclusion in Europe: trends and challenges. *Specialusis ugdymas*. 2003. Šiauliai
24. , . (1986). -
25. Rose, R. (2003). The inclusion of students with special educational needs: movint from theories and perspectives o pragmatics and pedagogy. *Specialusis ugdymas*, 2003, Šiauliai
26. ***Special Needs Education in Europe: Thematic PuI`blication***. Brussels: European Agency for Development in Special Needs Education, 2003. 96 p.
27. Speciali j poreiki vaik integravimo problemos. (2003). *Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai*. Vilnius
28. Vanier, J. (1998). *Bendruomen atleisti ir šviesti*. Vilnius ; Vyturys
29. , T. A. (1993). .

Laura Burneikien

**THE EDUCATION DURING MATHEMATIC LESSONS OF FRACTIONALLY
SUBNORMAL IN INTELLIGENCE PUPILS THAT ARE INTEGRATED IN
COMPREHENSIVE SCHOOL**

The Master's Degree Thesis

Summary

The paper deals with the analysis of integrated education and fractionally subnormal in intelligence pupils of integrated classes.

Hypothesis: work with fractionally subnormal in intelligence pupils in Mathematic is not always productive.

It is important to note that observing lessons the interrogatory by filling in the form is also under the consideration with its purpose to investigate activity of fractionally subnormal in intelligence pupils that are integrated into comprehensive school.

Pupils and teachers, who educate fractionally subnormal in intelligence pupils in integrated classes, took part in this investigation.

The empirical part of this work deals with fractionally subnormal in intelligence pupils that are integrated into comprehensive school, their occupation, efficiency and teachers work with them.

Conclusions of empirical investigation are:

- On the average, fractionally subnormal in intelligence pupil during the class was busy for 39 minutes. 35 minutes of the lesson, he was working and the teaching material has fitted the ability of the pupil for 31 minute. These results show that the pupil is not busy the entire lesson. Teacher gives attention to the pupil for 2,6 minutes of the lesson and goes up to him twice.
- Active work not always shows that the pupils work is productive. Teaching material could fit the ability of the pupil, but the efficiency may not be good for different reasons. On the average, the first pupil has been working productively for 16 minutes. Despite good teaching material, the reason for low efficiency is the lack of teacher's explanations. The second pupil's work was not productive in the first two lessons, but it was productive at the latest ones. On the average, the third pupil has been working productively for 34 minutes. The fourth has been pupil working productively almost all the lessons and the fifth pupil has been working productively for 8 minutes. As a result, we can say that on the average pupils have been working productively for 25 minutes and the teaching material has fitted the ability of the pupil for 31 minute. To draw a conclusion we can say that teachers do not give enough attention to fractionally subnormal in intelligence pupils.

- Fractionally subnormal in intelligence pupils worked the majority of their time in the lesson all alone. On the average, it took 30 minutes, but pupils' self-study work not always fitted their ability. On the average, self-study work was inadequate pupils' ability for 12 minutes and it was almost half of self-study work.

Keywords: fractionally subnormal in intelligence pupils, integrated education, efficiency.

Priedas

Gerbiami kolegos,

Prašome Jūs pareikšti nuomonę klausimais, susijusiais su vaikais, turiniais neįžym protinį atsilikimą, ugdymu.

1. Jūsų lytis:

- a) vyras
- b) moteris

2. Jūsų amžius:

3. Jūsų išsilavinimas:

- a) Vidurinis
- b) Aukštesnysis
- c) Aukštasis neuniversitetinis.
- d) Universitetinis
- e) Magistras

4. Jūsų kvalifikacinė kategorija:

- a) Jaunesnysis mokytojas
- b) Mokytojas
- c) Vyr mokytojas
- d) Metodininkas
- e) Ekspertas

5. Darbo mokykloje stažas _____ m.

6. Jūsų specialybė ir dalykas _____

7. Kiek grupių yra klasėje _____

8. Kas yra adaptuota programa: _____

9. Kokias programas tenka sudaryti mokiniams, turintiems neįžym protinį atsilikimą :

10. Kokias mokymo priemones naudojate dirbant su mokiniams, turiniais neįžym protinį atsilikimą ?

11. Kokius mokymo metodus taikote pamokoje dirbdami su vaiku, turiniu nežym protin atsilikim ?

12. Su kokiomis problemomis susiduriate?

13. Kaip vertinate vaik , turini nežym protin atsilikim , integracij bendrojo lavinimo mokykl ?(Savo nuomon pagr skite)

Nuoširdžiai d kojame už dalyvavim tyrime!